

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

**ADAPTACE DÍTĚTE PŘI PŘECHODU
Z RODINNÉHO PROSTŘEDÍ DO MATEŘSKÉ
ŠKOLY**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

KVĚTOSLAVA MARTÍNKOVÁ

Předškolní a mimoškolní pedagogika, obor Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. Milan Podpera

Plzeň 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne 10. března 2015

.....

Květoslava Martínková

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce p. Mgr. Milanovi Podperovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce, rodině a přátelům za pomoc při studiu.

Obsah

ÚVOD	6
1. VYMEZENÍ POJMU ADAPTACE DÍTĚTE NA MATEŘSKOU ŠKOLU	8
2. VÝVOJ DÍTĚTE OD NAROZENÍ DO ŠESTI LET	11
2.1 Kojenecké období.....	11
2.2. Batolecí období	13
2.3. Předškolní období.....	15
3. MOŽNOST VÝCHOVY DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	18
3.1. Výchova rodinná	18
3.2. Výchova v MŠ.....	20
4. PROCES ADAPTACE DĚTÍ NA PROSTŘEDÍ MŠ	23
4.1. Přípravenost dítěte na vstup do MŠ	23
4.2. Spolupráce rodičů a MŠ při adaptaci	25
4.3. Poruchy, příčiny a důsledky adaptace	27
4.4. Jak ulehčit adaptační proces	37
5. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	39
5.1. Příprava metodiky výzkumné části	39
5.1.1. Cíl výzkumného šetření	39
5.1.2. Analýza výzkumného šetření	39
5.1.3. Použité metody	40
5.1.4. Charakteristika výzkumného vzorku	40
5.2. Realizace výzkumu	41
5.2.1. Zpracování a vyhodnocení výzkumných dat	41
6. PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU, JEJICH SHRUTÍ	53
6.1. Shrnutí výsledků výzkumu.....	53

ZÁVĚR	55
RESUMÉ	57
SUMMARY	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	58
SEZNAM PŘÍLOH.....	I

ÚVOD

„Všechno, co opravdu potřebuji znát o tom, jak žít, co dělat a jak vůbec být, jsem se naučil v mateřské škole. Moudrost mne nečekala na vrcholu hory zvané postgraduál, ale na pískovišti v nedělní škole.“ Robert Fulghum

Koncepce mé bakalářské práce je inspirována problematikou vstupu dítěte z rodinného prostředí do mateřské školy. Období adaptace je součástí docházky dítěte do mateřské školy, proto jsem se rozhodla se na toto období zaměřit. Důležité je zmínit fakt, že toto období je náročné nejen pro dítě a jeho rodiče, ale i z profesního hlediska.

V teoretické části je popsán vývoj dítěte od narození do šesti let, zabývám se možnostmi výchovy (rodina, mateřská škola), procesem adaptace dětí na prostředí v mateřské škole - týká se především spolupráce rodičů při adaptaci, připravenosti dítěte na vstup do mateřské školy.

V praktické části se zabývám výzkumným šetřením, na jehož základě zjišťuji možná úskalí adaptačního procesu dětí vstupujících do mateřské školy. Cílem mé práce je zjistit, jaké problémy nastávají při vstupu dítěte do mateřské školy a najít doporučení, jak adaptační proces ulehčit. Využívám dotazníkové metody pro rodiče a učitelky mateřských škol.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. VYMEZENÍ POJMU ADAPTACE DÍTĚTE NA MATEŘSKOU ŠKOLU

Při posuzování dítěte v období před zařazením do mateřské školy je velmi důležité seznámit se s jeho postupným vývojem. Psychologové, pedagogové i dětské lékaři se shodují v tom, že výchově dětí je nutné věnovat důkladnou péči a to již od raného věku dítěte. Skutečností je, že žádné životní období nemá na život člověka takový vliv, jako to, co prožije do svých šesti let.

Mateřská škola má socializační funkci, která spočívá v rozvoji sociální stránky dětské osobnosti, poskytuje příležitost k vytváření přiměřených vzorců sociálního chování.

Při sociální interakci s vrstevníky, ve vztahu rovný s rovným, se děti učí vzájemnému respektování, úctě, ohleduplnosti, tolerantnosti a spolupráci. V předškolním období se u dítěte vytváří základní postoj ke světu, charakterizovaný základní důvěrou či nedůvěrou. Dítě s pozitivními sociálními zkušenostmi je ve svém vztahu k životu, sobě samému a druhým lidem otevřené, optimistické a naopak. Mateřská škola dává jedinečnou příležitost k utváření dobrých základů pro pozdější vývoj pro-sociálních vlastností či postojů dítěte. V tomto smyslu platí, že děti, které v předškolním věku nemají možnost do mateřské školy chodit, jsou určitým způsobem ochuzovány.

Dítě do mateřské školy nastupuje v období, kdy začíná využívat a zdokonalovat své možnosti a chápání. V předškolním věku by každé dítě mělo mít příležitost smysluplně, bohatě a šťastně prožít své dětství. Předškolní výchova úzce navazuje na výchovu v rodině. Podstata výchovného působení by měla spočívat v tom, že uspokojuje potřeby dětí, akceptuje jejich možnosti, přizpůsobuje se dětské přirozenosti, vytváří prostor pro aktivní rozvoj osobnosti dítěte, podněcuje jeho zvědavost, tvořivost, osobní růst. Úkolem je vytvořit takové podmínky (možnosti v prostoru a čase), aby se osobnost dítěte mohla rozvíjet v celé šíři. Zkoumáním podmínek působících na člověka v dětství a na jeho další rozvoj se zabýval Erik H. Erikson ve své knize *Dětství a společnost*.

S touto problematikou souvisí i pojem adaptace, který je potřeba si vysvětlit. Slovo adaptace má latinský původ - adaptare = přizpůsobit. Jedná se o proces, jímž se organismus přizpůsobuje životním podmínkám ve svém prostředí; přizpůsobení organismu určitým změnám prostředí. Adaptace je pojem velmi široký, setkáváme se s ním v mnoha oblastech. V oblasti psychologické se jím rozumí přizpůsobování se člověka a jeho chování sociálnímu prostředí a podmínkám společenského života, postupné seznamování s něčím novým.

V mateřské škole je tímto termínem myšleno nové prostředí, noví lidé, ať už dospělí nebo děti. Pro dítě je tento proces jednodušší, když mu my dospělí pomůžeme.

Vstup do mateřské školy je prvním krokem dítěte do společnosti. Tato událost se týká celé rodiny dítěte a nepřináší problémy jen pro dítě, ale i pro rodiče a učitelky. Každé dítě zvládá vstup do školky tak, jak to odpovídá jeho předchozím zkušenostem a jeho osobnosti. Zážitek vstupu do školky má za následek četné změny v životě dítěte. Zpravidla poprvé bývá vystaven zkoušce vztah matka – dítě. Toto přizpůsobování se novým poměrům představuje zátěž, která se projeví změnou chování nejen ve školce, ale i doma.

Tento důležitý okamžik je spojen s nejistotou všech zúčastněných spojenou s obavami, jak bude dítě tento přechod zvládat, jaké problémy se vyskytnou a zda se podaří tento náročný moment překonat bez výrazné újmy na dětské psychice. Problematika přechodu dítěte do mateřské školy je jednou z významných oblastí vztahu mateřské školy k rodině dítěte a je zásadní s ohledem na uspokojování potřeb dítěte. Adaptace dítěte do prostředí mateřské školy je dlouhodobou záležitostí a je spojena s určitými riziky na počátku docházky.

Významným hlediskem určujícím úroveň přechodu dítěte do mateřské školy je jeho věk, zralost, způsobilost a připravenost pro vstup do mateřské školy. Dítě nastupující do mateřské školy vstupuje do cizího prostředí, kde zůstává bez přítomnosti rodičů po určitou část dne. Tato situace je pro ně zcela nová a porušení vazby matka - dítě je náročným zásahem do psychické rovnováhy každého dítěte. Ve spojení s příchodem do nového prostředí dochází ke vzniku zátěžové stresové situace charakterizované úzkostí a strachem z odloučení od matky, obavami z neznámého

prostředí a velkého počtu neznámých osob, často dítě také reaguje na úzkostné chování matky. Vstup dítěte do mateřské školy je spojen se zásadní změnou jeho identity, dochází ke změně rolí na základě nových vztahů a v neposlední řadě se dítě setkává s odlišnými výchovnými postupy, než na jaké bylo v rodině zvyklé. Tuto změnu pociťují i rodiče dítěte, v jejichž postavení dochází také ke změnám, s nimiž se musí vypořádat.

2. VÝVOJ DÍTĚTE OD NAROZENÍ DO ŠESTI LET

2.1 Kojenecké období

Za kojenecké období je považován první rok života dítěte. Dle Krejčíkové (1982) jsou ze základních potřeb v prvním roce považovány za nejdůležitější potřeby organismu jídlo, spánek, vyprazdňování. V tomto období dochází k rychlým a podstatným vývojovým změnám, zejména ve smyslových a motorických schopnostech.

V tomto období se mění horizont vnímání okolního světa – leh, přetáčení, sed, lezení, postavování, chůze. Na konci tohoto období má dítě přibližně trojnásobek porodní váhy a tělo se prodlouží až o 20 cm. Probíhá osifikace kostry, bolestivý růst dentice, ubývá potřeby spánku, rozvíjí se cévní a vegetativní systém.

V prvním roce života se projevují individuální rozdíly v prožívání, chování a celkovém vývoji (Vágnerová, 2005). Vágnerová označuje toto období jako receptivní fázi a to proto, že dítě je schopné vnímat podněty z okolního světa a reagovat na ně. S tím souvisí skutečnost, že je důležité, aby dítě mělo dostatek podnětů. Značný význam má tedy stimulace, s tím související učení. V první fázi poznávacích procesů dochází k rozvoji senzomotorické inteligence, koordinace vrozených reflexů (Šulová, 2010). Pro rozvoj poznávání je z nejvýznamnějších smyslů zrak, jehož prostřednictvím dítě získává informace a dokáže se s jeho pomocí orientovat. Dle Vágnerové (2005) považujeme z tohoto hlediska první měsíc života dítěte za senzitivní fázi rozvoje zrakové percepce. Dítě se dokáže déle soustředit a plynule sledovat např. pohybující se předmět. Piaget (1970) uvádí, že percepční schopnosti se rozvíjí v interakci s vývojem motoriky, což ovlivňuje právě dětské chování (otáčení se za zvukem, úchop a manipulace s předmětem, který vidí). Krejčíková (1982) uvádí, že dítě v kojeneckém období začíná vnímat, pozorovat a postupně si osvojovat typické lidské vlastnosti. S předměty, které uchopuje (u dítěte v tomto období je patrný nůžkový úchop), začíná postupně manipulovat a tím se učí jednoduchým dovednostem a návykům.

Od devátého měsíce se rozvíjí jemná motorika, dítě dává přednost drobným předmětům jako je např. kulička, drobky na podlaze. Funkční hry, které souvisí s experimentací předmětů, se postupně rozvíjí a na konci tohoto období se již dítě seznamuje s prvními konstruktivními hrami jako je např. jednoduché skládání, montování.

Za zmínku stojí fakt, že měsíc staré dítě odlišuje řeč od ostatních zvuků a dokáže si zapamatovat hlas své matky (Vágnerová, 2005). Svě předřečové období dítě začíná křikem, kterým vyjadřuje své potřeby a aktuální nálady.

Mezi prvním a druhým měsícem začínají kojenci produkovat diferenciované zvuky, které se postupně přibližně kolem třetího měsíce mění na broukání. Tato vlastní produkce je pro dítě zajímavá a uspokojující. Po šestém měsíci se u dítěte objevuje žvatlání, kdy dítě začíná kombinovat samohlásky a souhlásky. Dítě napodobuje slyšené řečové zvuky, jednotkou řeči je slabika. Následně dochází ke zdvojování slabik (ma- ma, ba - ba, ta - ta) a přibližně koncem prvního roku života začíná dítě říkat první slova, rozvíjí se zároveň jeho neverbální komunikace (Vágnerová, 2005). V kojeneckém období je dítě plně závislé na svých rodičích. Šulová (2010) období mezi druhým a dvanáctým měsícem nazývá emocionálním stadiem, kdy je dítě úzce spojeno se svým okolím.

Postupně se rozvíjí pocity libosti a nelibosti. Jedná se především o reakci úsměvem (ve 2 měsících), vyjádření radosti (3 měsíce), zlostné reakce (4 měsíce), po 5. měsíci umí vyjádřit strach. V rámci celkového vývoje dochází k dalšímu posunu emocionality. Ten se projeví především rozlišením úzkosti a strachu, strachu z neznámých lidí, separační úzkost (strach opuštění matkou nebo osobou, která o ně pečuje. Tyto emoční projevy jsou pro dítě raného věku prostředkem komunikace. Jejich prostřednictvím dítě vyjadřuje své aktuální pocity, ale naopak i vnímá, emoční projevy jiných lidí (Vágnerová, 2005).

Také se v tomto období začínají projevovat prvky samostatnosti. Dle Vágnerové (2005) dítě na konci prvního roku života začíná dítě chápat stálost a kontinuitu vlastní bytosti, odlišné od okolního světa.

„Pro rozvoj kojence je základním předpokladem pevné pouto, vazba, vztah k alespoň k jedné pečující osobě, která mu věnuje kladnou, ničím nerozkolísanou a nezátíženou pozornost“ (Šulová ,2010, s. 55)

Dle Špaňhelové (2008) má pro dítě velký význam pocit bezpečí, stálosti, známosti a jistoty. Právě rodiče tyto pocity zajišťují a tím vytváří dobrý start pro poznávání nového prostředí dítětem.

2.2. Batolecí období

Je období od jednoho do tří let. V tomto období se zpomaluje tempo tělesného vývoje. Prodlužují se dolní končetiny, mění se poměr hlavy a končetin, váha se zvýší cca o 5 kg, růst výšky o 20 cm. Probíhá stále osifikace kostry, je zpevňováno kosterní svalstvo. Dochází k výrazné redukci spánku (Šulová, 2010).

Dítě si osvojuje základní hygienické návyky, začíná se orientovat i na jiné osoby než jen na matku, zpravidla na otce, sourozence, prarodiče, s nimiž již tráví více času a vyjasňuje si svou vlastní společenskou roli. Dle Vágnerové (2005) je batolecí věk obdobím první emancipace, charakteristické osamostatňováním a uvolňováním z různých vazeb, např. na matku. Je to období, kdy dítě začíná objevovat svět, osvojuje si mateřský jazyk, rozšiřuje sociální vztahy. Postupně se u dětí rozšiřuje orientační a pátrací reflex – dítě se snaží pojmenovávat objekty. Pro toto období je výrazné tzv. zrání nervového systému a klíčovým momentem je rozvoj chůze a řeči (Šulová, 2010).

Dochází k výraznému motorickému vývoji a rozšíření pohybových aktivit. V tomto věku dítě již zpravidla zvládá samostatnou chůzi, umí chodit po schodech, po nerovnostech. Objevují se dovednosti, zpočátku nekoordinovaná a neobratná, ve formě pohybových aktivit – jízda na tříkolce, později na kole, na bruslích, lyžích, poskakování a skákání po jedné noze se změnou směru („panák“). *„Motorické dovednosti jsou pro dítě samozřejmě i prostředkem k uspokojení jiných potřeb, např. orientace v prostředí“ (Vágnerová, 2005, s. 119).*

Také výrazný pokrok zaznamenává jemná motorika. Dítě dokáže manipulovat s drobnými předměty (knoflíky, kamínky), navlékat korále, stavět kostky, stavebnice, skládat puzzle a projevem kreslení je čmárání (Šulová, 2010). Dítě tak získává zkušenosti z činností a zážitků, ty pak rozšiřují rozsah poznání, orientace, sebeuvědomování a prožívání, zkvalitňují počátky vědomého řízení aktivity (Čačka, 1994).

Dosáhne - li dítě jednoho roku, zpravidla ještě nemluví, ale velmi rychle sbírá „slovní materiál“. V tomto období můžeme u dítěte hovořit o skutečných počátcích řeči. Právě proto je důležitá komunikace s dítětem a to jednoduchým, srozumitelným a přesným jazykem, nejlépe formou hry. Dítě je schopné reagovat na jednoduché pokyny a je schopné projevit své myšlenky (Bacus, 1993). Dítě si v průběhu batolecího věku obohacuje slovní zásobu a přes směsici gest, zvuků a mnohovýznamových slov přechází k strukturovaným větám, která se vyznačuje zjednodušenou artikulací. Krejčíková (1982) uvádí, že slovní zásoba dítěte obsahuje asi tisíc různých výrazů, převážně podstatná jména, potom slovesa.

Špaňhelová (2008) uvádí otázku, která je častá v batolecím věku „Co je to?“, ta postupně až v předškolním věku přechází na otázku „Proč je to?“

Ve druhém roce života dítěte dochází k navazování přátelských vztahů. *„Děti kolem tří let už dobře snášejí přiměřeně dlouhé separace (i při návštěvě předškolních zařízení“ (Šulová, 2010, s. 63).*

Ve věku od jednoho do tří let jsou významné i sourozenecké vztahy. Starší sourozenci se chovají dominantněji, mají tendence k řízení než mladší sourozenci. Oproti tomu mladší sourozenci je pozorují, napodobují a celkově čerpají z přímého kontaktu s nimi.

Na konci tohoto období je dítě schopné rozlišovat zvukové podněty, napodobí rytmus. Na základě jeho zapamatování nachází zálibu v krátkých říkankách. Melodické podněty začíná spojovat s pohybem, čímž se rozvíjí první hra se zpěvem. V souvislosti s tím, co dítě prožívá, dochází k vytvoření představ (Krejčíková, 1982).

2.3. Předškolní období

Za poslední fázi raného dětství je považováno předškolní období - období od tří do šesti let.

Toto období je před vstupem do školy nejdelší a označujeme ho jako období nejdůležitější. Ve srovnání s minulými stadii se zpomaluje tělesný růst. V tomto věku dítě průměrně vyrostne o 5 - 7 cm, přibere 2 - 3 kg ročně. Končetiny se protahují a vyvíjí se sousměrnější proporce mezi tělem a hlavou (Krejčíková, 1982). Dítě má již na začátku předškolního období všechny mléčné zuby. V pěti až šesti letech začíná ztráta mléčných zubů. V tomto období se také s konečnou platností vyhraňuje převaha jedné ruky (jedna mozková hemisféra přejímá vedoucí úlohu).

„V předškolním období dítě pokračuje v poznávání světa, všímá si více věcí a souvislostí. Dítě pokládá otázky, které se týkají toho, jak ono samo vzniklo, jak se dostalo na svět, co to znamená smrt...“ (Špaňhelová, 2008).

V oblasti motorického vývoje předškolního dítěte dochází ke zdokonalování pohybové koordinace, která se projevuje i ve schopnosti plné obsluhy – dítě se samostatně obléká a svléká, uklízí a skládá si věci, samostatně pečuje o svou hygienu. Důležité je v tomto období v dětech podporovat samostatnost. Předškolní období je přímo „zlatým věkem dětské hry“ (Čačka, 1994), převažující činností dítěte

je právě hra. V ní dítě pocíťuje uspokojení z toho, že si hraje, zpočátku si neuvědomuje cíl svého jednání. Až později si vztahy mezi předměty a jevy začíná uvědomovat a uplatňovat ve hře svou osobnost a své zájmy. Tím dochází i k rozvoji jeho myšlenkových schopností, ke koordinaci rukou a nohou, ale zároveň ke spolupráci všech smyslových orgánů. Čačka (1994, s. 46) uvádí, že „čím častěji si dítě hraje, tím méně bývá údajně ohroženo neurózou“. Komenský zdůrazňoval, že hra má mnohostrannou funkci: poznávací, rekreační, citovou, sociální, estetickou. Hru lze využít k rozvoji řeči, manuálních dovedností, kterými se opět bystří rozum a správné usuzování. Komenský přikládal také značný význam cvičení v manuálních činnostech.

Nejoblíbenější hrou dětí v mateřské škole bývá hra na maminku a na tatínka, hra na obchod, na lékaře, na dopravu. Po pátém roce se již jedná o hru *kooperativní* (osobitý podíl na přidělené roli), která nahradila hru *paralelní* a *společnou*, které byly příznačné pro předešlá období. Většina těchto tvořivých her je nápodobou práce dospělých, čímž hra nabývá sociální funkce. Ve hře má dítě možnost uplatnit své schopnosti, učí se ve spolupráci s ostatními odbourávat egocentrismus. Hra také obohacuje celou osobnost dítěte, rozvíjí se v ní jeho pocity, a v každé hře, ve které dítě vystupuje, jedná většinou kladně, nerado se ztotožňuje se zlými postavami pohádek (Krejčíková, 1982). Právě v tomto období děti pohádky prožívají nejintenzivněji, které mají pro dítě stejně pozitivní význam jako hra. Pohádky mají významnou úlohu ve vývoji řeči, myšlení, fantazie, představivosti.

S celkovou aktivitou dítěte mezi třetím až šestým rokem souvisí motorický vývoj. Hry jsou často spojeny s pohybem (házení, skákání, lezení, běh). Předškolní dítě také již dokáže pozorovat a velmi dobře napodobovat různé sportovní aktivity (lyžování, bruslení, jízda na kole) (Šulová, 2010). V tomto období se také rozvíjí jemná motorika. Dítě si velice rádo hraje s různými materiály, např. s různými modelovacími hmotami, navléká korálky, skládá obrázky. S tím souvisí i rozvoj kresby, která právě v předškolním období zaznamenává prudký vývoj. Třileté dítě dokáže nakreslit kruh, čtyřleté křížek, pětileté čtverec a šestileté už i trojúhelník. S věkem se vyvíjí i kresba postavy člověka - čtyřleté dítě zvládne nakreslit hlavonožce, pětileté dokáže nakreslit

hlavní části těla postavy člověka, v šesti už má postava i detailní náležitosti a přiměřené proporce postavy člověka (Špaňhelová, 2008). Právě kresba postavy byla zařazena do zkoušek připravenosti dítěte ke vstupu do školy. Kolem čtvrtého roku je většinou kresba jasná a srozumitelná, dítě zvládne používat barvy, potíže mu činí znázornění perspektivy a proporcionality. Dle Šulové (2010) v předškolním věku převažuje mechanická paměť, která spolu s aktivitou a zvědavostí tvoří základ pro snadné přijímání informací. Dítě si spíše zapamatuje konkrétní události než slovní popis – paměť je konkrétní, i když mezi pátým a šestým rokem nastupuje i paměť dlouhodobá.

„Mezi třetím a šestým rokem se uzavírá fáze symbolického, předpojmového myšlení“ (Šulová, 2010). Dítě je bezpečně schopno nápodoby, fiktivní hry, užívání řeči. V tomto období dochází ke zkvalitňování řečových dovedností. S velkými individuálními rozdíly se rozšiřuje slovní zásoba, zvětšuje se rozsah i složitost vět (Šulová, 2010).

Období vzdoru, které nastupuje kolem druhého roku života, se může protáhnout do pátého roku dítěte (Špaňhelová, 2008). *„Citové prožívání dítěte tohoto věku je velmi intenzivní, ale zároveň krátkodobé a proměnlivé“* (Šulová, 2010, s. 72). U zdravých dětí v tomto věku převažuje veselá nálada, dokážou být kritické i samy k sobě, ustupuje strach z neznáma. Rozvíjí se schopnost spolupracovat s vrstevníky, mít pochopení pro druhého. Dítě je schopné pomáhat slabším, řešit konflikt, podřídit se.

„S vývojem emocí a s rozvojem sociálních vztahů souvisí morálně etický vývoj předškoláka“ (Šulová, 2010, s. 72). Šulová (2010) zmiňuje, že právě v této době jsou tvořeny základy citového chování a prožívání a proto je důležité, v jakém prostředí dítě vyrůstá. Velkou pozornost dítě v tomto období věnuje vztahu matky a otce. Niesel, Griebler (2005) uvádí, že většina dětí předškolního věku se dokáže alespoň na část dne odpoutat od své rodiny. V tomto věku děti nejčastěji začínají docházet do mateřské školy.

3. MOŽNOST VÝCHOVY DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

3.1. Výchova rodinná

V běžném povědomí dnešního člověka představuje rodina společně žijící malou skupinu lidí spojenou pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami. Za rodinu současnosti lze považovat útvar minimálně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Rodina je postavena na partnerství osob opačného pohlaví. Výchozím znakem je existence nejméně jednoho dítěte (Kraus, Poláčková, 2001).

Hlavní funkcí rodiny je reprodukce a výchova svých dětí. Děti jsou nádherný dar. Hluboko v srdci to víme, ale někdy na to zapomínáme. Manželské páry, které mají problémy s plodností, ví, jaký dar děti jsou. Stejně tak to vědí i rodiče, jejichž děti zápasí s nemocí nebo zraněním. Výchova dětí je svým způsobem dovednost, při níž formujeme nový život, abychom vyslali do budoucnosti lidskou bytost schopnou žít ve společnosti. Na otázku, které prostředí je pro výchovu dítěte optimální, bychom odpověděli, že je to právě rodina. Vychovávají-li rodiče své děti doma v rodině, mohou pozorovat jeho postupný vývoj. Již od narození se jedná o nezapomenutelné zážitky – první úsměv, lezení, první krůčky, chůze. Mohlo by se zdát, že počátky života dítěte jsou spjaty pouze s naplňováním biologických potřeb (výživa, spánek, teplo, hygiena), ale není tomu tak, dítě očekává více a tím je pozornost, mnohostrannost kontaktů, komunikace, podněty, které budují vztahy s nejbližší pečující osobou. *„Každý člen rodiny má svůj přínosný význam a dítě se přes něj začíná orientovat v životě, který započalo“* (Kořátková, 2008, s. 14). Myšlenky o výchově dětí Komenský zpracoval ve svých dílech (Informatorium školy mateřské, Velká didaktika, Vševýchova).

Vztahy mezi členy rodiny jsou pro dítě velmi důležité, jsou - li pozitivní, dítě dosahuje svých potřeb - jistoty a bezpečí (Vágnerová, 2005). Již v kojeneckém období se u dítěte vytváří důvěra v život a ve svět pomocí vztahu, který dítě s rodiči má. Důležité je, aby to byl především ze strany rodičů vztah důvěry, vzájemného přijetí.

„Pokud rodič přijímá dítě, dítě se cítí bezpečně a jistě. To dává základ dítěti pro jeho důvěru v život“ (Špaňhelová, 2008, s. 25). Pozornost rodiny a projevy lásky jsou významnými prostředky ovlivňujícími vývoj dítěte. Přestože je dítě v raném věku adaptabilní, může časté odkládání do péče jiných lidí, stejně tak i brzké umístění do institucionálního zařízení, působit negativně.

Výchova dítěte pro rodiče, především s prvorozeným dítětem, spočívá ve změně životního stylu. Maličký člen rodiny má odlišné potřeby, což znamená rodinná pravidla vytvořit a začít je společně prověřovat (Koťátková, 2008). Stále aktuální zůstává myšlenka Komenského o nutnosti začít s výchovou od prvních dnů života dítěte.

Vychovávat malé děti je snadnější, pokud si rodiče stanoví nějaký dílčí cíl. Přitom tyto cíle se zásadně neliší od obecných cílů výchovy, které směřují k poznání světa, lidskosti a k rozvoji celé osobnosti člověka. Snahou je dosáhnout toho, aby z dítěte vyrostl šťastný, tvořivý človíček, který bude schopný zvládat běžné i náročné situace. Proto je dobré mu poskytnout dobrý začátek (Biddulph, 2006).

Výchova dětí začíná péčí o zdravý tělesný vývoj. Zdravému tělesnému vývoji napomáhá dostatek přirozeného pohybu, který přispívá k rozvoji smyslů, rozumu i charakteru. Výchovných metod je spousta a každý si osvojuje svůj styl výchovy, který se snaží praktikovat na svém dítěti. Špánik (1994) popisuje typologii rodinné výchovy, zjednodušeně lze rozdělit výchovu do tří základních typů:

- autoritativní
- demokratický
- liberální

Autoritativní výchova spočívá v přísném dodržování příkazů rodičů. Rodiče prosazují svou moc, uplatňují své názory. Dítě se musí podřizovat výchovnému vlivu. Jako výchovný prostředek je používáno trestání. Výhodou této výchovy je jasný řád, dítě ví, co si smí dovolit. Nevýhodou např. je, že dítě se neumí rozhodovat samo.

Nejpříjemnějším druhem výchovy je výchova demokratická, která kombinuje svobodu a povinnosti. Děti mají daný určitý řád, ve kterém mohou v určitých mezích diskutovat a obhajovat své názory. Demokratická výchova vede k samostatnosti a zdravému sebevědomí. Výhodou je, že takto vychovávané děti jsou dobře připraveny na život, protože jejich dětství a systém výchovy se podobá skutečnému životu v dospělosti.

Šmelová (2004) uvádí, že pro liberální výchovu je typická svoboda, režim rodiny se podvoluje dítěti, jeho svobodná volba je prioritou. Nevýhodou je nezpůsobilost respektovat skupinové normy, čímž je snížena schopnost komunikace ve skupině. Za výhodu této výchovy by bylo možné označit samostatnou osobnost s nepotlačeným sebevědomím.

K tomu, jak budeme vychovávat, nás formuje naše vlastní výchova a náš názor na ni, náš temperament a rozumová několikaletá úvaha. Výchova dětí je velmi složitá, vyžaduje trpělivost a lásku. *“Za nezbytnou podmínku úspěšné výchovy považujeme vedle lásky také respekt“* (Kopřiva a kol. 2008, s. 5). Všechny výchovy, aby měly smysl, by měla spojit důslednost a férový přístup, jinak se výchova míjí účinkem.

3.2. Výchova v MŠ

Vstup do mateřské školy je prvním krokem dítěte do společnosti. Autorky Haefele a Wolf-Filsinger (2004) uvádí řadu změn, které sebou přináší přechod do mateřské školy. Děti si musí zvykat na jiný režim dne, učit se řídit společnými pravidly, přijímat určitá omezení, akceptovat cizí osobu. Na rozdíl od domácího prostředí má každá hračka své místo a patří všem.

„Úkolem mateřské školy je doplňovat rodinnou výchovu dítěte a v úzké vazbě na ni zajišťovat jeho další předškolní vzdělávání“ (Svobodová a kol., 2010, s. 62). Vágnerová (2005) uvádí, že mateřská škola tvoří významný přechod mezi rodinným prostředím a prostředím školy. V této školní instituci dítě získá nové zkušenosti

a poznatky, které jsou nepostradatelné při nástupu do základní školy. Mateřská škola neupřednostňuje nátlak na výkon dítěte, dítě tak má dostatek času na adaptaci. Aby se v mateřské škole mohlo uskutečňovat vzdělávání, je nutné vytvořit příznivé podmínky. Základní podmínkou je především naplňování potřeb, a to nejen dítěte, ale i zaměstnanců, rodičů, a dalších osob, které se na realizaci vzdělávání v mateřské škole podílejí. Do mateřské školy jsou přijímány děti ve věku od tří do šesti let. V případě odkladu školní docházky může být horní věková hranice posunuta na sedm let. Přednostně jsou zpravidla přijímány děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. O přijetí do mateřské školy rozhoduje ředitelka školy, který i určuje kritéria pro přijímání dětí do MŠ. Docházka do mateřské školy není povinná.

Krejčíková (1982) považuje výchovu za proces, v němž si dítě osvojuje určité formy chování, psychické i fyzické způsobilosti, vlastnosti a citové postoje. Dítě se rychle a účinně učí řešit problémy, získává zručnost i intelektuální dovednosti. Pro život dítěte je přínosné setkávat se s dětmi v kolektivu. Mají tak možnost přivykat si na jejich odlišné povahy, učí se spolupracovat a komunikovat s ostatními, nebojí se říct svůj názor. Dle Špaňhelové (2004) není v předškolním věku nezbytná mateřská škola, pokud je dítěti zajištěn kontakt s vrstevníky jiným způsobem. Rodiče mohou dítěti najít např. zájmový kroužek, který bude dítě bavit a bude součástí kolektivu, která je pro něj v tomto období důležitá. Okruh kontaktů dítěte se v tomto období rozšiřuje z dosavadního horizontu, který byl doposud ohraničen pouze rodinou. Je totiž při výchově důležité pamatovat na to, že je velice potřebné spolupracovat s druhými – s těmi, s nimiž jednou dítě bude vytvářet tento svět. Docházka do školky v posledním roce před nástupem dítěte do školy může být hodnotnou součástí přípravy dítěte na školu.

Mateřská škola je dle autorek Haefele a Wolf-Filsinger (2004) významnou sociální etapou. Právě sociální zkušenosti, které si dítě osvojí v mateřské škole, jsou důležité pro budoucí vztahy a role ve skupině. Proto by se toto období nemělo podceňovat, neboť potencionální nevyřešené problémy mohou ovlivnit budoucí život. V předškolní výchově po r. 1989 dochází k radikálním změnám. Direktivní styl

výchovné práce nahrazuje osobnostní pojetí předškolní výchovy, které respektuje individuální potřeby dětí, podporuje svobodný, individualizovaný rozvoj osobnosti dítěte. V současné době mají učitelky v mateřských školách možnost volit si vlastní program. Spontánní a řízené činnosti by měly být v rovnováze a děti by měly mít možnost výběru činností. Cílem předškolní výchovy je optimální rozvoj dítěte v oblasti motorické, emocionální, kognitivní, etické a sociální.

V současnosti je různorodý výběr mateřských škol. Nejvíce je veřejných mateřských škol, které zřizují obce a které mají vlastní školní vzdělávací program vytvořený v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem. Jedná se o specifické normy, státem nařízené předpisy a nároky na cíle vzdělávání. Tento program si tvoří každá školka, je dostupný a vytvářený společně s rodiči

4. PROCES ADAPTACE DĚTÍ NA PROSTŘEDÍ MŠ

4.1. Přípravenost dítěte na vstup do MŠ

„Nástup do mateřské školy je vždycky zkouškou, trochu obtížnou a znervózňující. A to platí jak pro dítě, tak i pro maminku“ (Bacus, 2003, s. 161). Nástup do mateřské školy je náročný pro všechny děti, každé dítě se s ním však vyrovnává jinak. Děti jsou přirozeně konzervativní, proto nerady opouštějí známé a bezpečné rodinné prostředí. Život dítěte se s nástupem do mateřské školy od základů změní. Určitou část dne musí dítě trávit v cizím prostředí, bez rodičů. Každé dítě je především jinak připravené na odloučení od rodičů, na princip výchovy jiné autority, na pravidla, která jsou ve školce jiná než doma. První setkání se s dětmi v kolektivu také prožívají děti různě. Na všech těchto věcech by měli rodiče pracovat ještě před tím, než dítě půjde do mateřské školy. Přípravenost dítěte na vstup do školky se liší podle věku, dovednosti dětí a určité sociální zralosti. Jinak připravené je dítě, které při vstupu do školky dosáhne tří let a jinak u předškoláka. Jedno mají ale společné. U obou je důležité, alespoň od zápisu, se zamýšlet, co by dítě mělo umět, aby byl snížen psychický nápor, který může vzniknout v důsledku neúspěchů v prvních měsících docházky (Kořátková, 2008). Pro usnadnění vstupu dítěte do mateřské školy je vhodné dodržovat i doma denní režim.

Mezi nejzákladnější dovednosti dítěte patří schopnost dodržování hygienických návyků. Jedná se především o dodržování osobní hygieny - používání toalety, mytí a utírání rukou, používání kapesníku (Matějček, 2005). Z oblasti sebeobsluhy je důležité, aby rodiče své děti vedli k dovednosti se samostatně svlékat a oblékat, poznat si své věci a ukládat je na své místo, obouvat a zouvat boty. Při stolování by dítě mělo umět samostatně pít z hrnečku nebo skleničky, samostatně se najíst lžící. *„Pro život dítěte je důležité se setkávat s dětmi v kolektivu“* (Špaňhelová, 2008, s. 87). Dítě by mělo být rádo mezi jinými dětmi. Ve třech letech už by mělo dítě vědět, co je to „půjčit“, „počkej“, umět si hrát anebo alespoň hře přihlížet.

Špaňhelová uvádí, že není důležité, tvoří - li kolektiv děti z mateřské školy nebo ze zájmového kroužku. Vhodné je zvát druhé děti k dítěti domů ještě před nástupem do školky. Rodiče tak poznají, jak se jejich dítě chová, jak přijímá jiné děti. Při nástupu do mateřské školky by mělo dítě zvládnout o něco požádat. Aby se například ve školce nebálo paní učitelce říct, že si neumí zapnout zips na bundě, že potřebuje na toaletu nebo že neví kam na obrázku namalovat sluníčko. S tím souvisí i schopnost pozdravit a poděkovat.

Matějček (2005, s. 135) uvádí, že dítě zralé pro mateřskou školu „*umí běhat, skákat, jezdit na trojkolce. Dovede zacházet s tužkou, má zájem o knížky a soustředí se na jednoduchá vyprávění.*“ Pro nástup do mateřské školy je důležité překlenutí období vzdoru, které spadá do věku kolem dvou let. Matějček (2005) zdůrazňuje, že tříleté dítě by mělo zvládnout vyjádřit své potřeby a přání, mluvit ve větách a rozumět běžným pokynům. Dítě bývá již vyspělejší jak po pohybové, tak po rozumové stránce, má zájem o dětský kolektiv a poznávání nových věcí (Matějček 2005). Dítě by mělo být schopno si uklidit po sobě hračky. V předškolním věku je již samozřejmé setkávání s různými překážkami. Rodič má příležitost provést dítě těmito překážkami, vysvětlit mu, jak k ní např. došlo a jak si s ní poradit. Tím své dítě připravuje na zvládání situací, které ve školce budou běžné (Špaňhelová, 2008). Rodiče dítěti usnadní začátky ve školce především tím, vedou - li dítě k samostatnosti, dítě se určitým způsobem připravuje na své působení ve školce, kde bude vše už vykonávat samo bez pomoci rodiče.

Pokud se pokusím o stručné vyjádření, pak za dítě zralé pro mateřskou školu se dá považovat dítě, které je fyzicky, sociálně a emočně vyspělé, aby zvládlo pobyt v mateřské škole bez fyzické, či psychické újmy.

Kot'átková (2008) zmiňuje několik doporučení pro rodiče, která umožňují zdokonalení dítěte před nástupem do mateřské školy:

- navštěvovat místa, kde je možné se setkávat s ostatními dětmi, využít možnosti navštěvovat zahradu mateřské školy

- navštěvovat nová prostředí (např. mateřská centra), seznamovat se s novými pravidly
- sociálně „otužovat“ dítě – tzn. ponechat své dítě na určitou dobu v péči jiné známé osoby
- vést s přirozenou důsledností dítě k samostatnosti a schopnosti sebeobsluhy (při oblékání, svlékání, obouvání, zouvání, při jídle, v koupelně, úklidu hraček), nezapomenout na pochvalu i drobnějších výsledků
- rozvrhnout si čas tak, abychom se vyvarovali spěchu na dítě
- věnovat čas dětem na čtenou pohádku, písničku, nejen před spaním (dítě si rozšiřuje slovní zásobu, rozvíjí schopnost vnímání, soustředění)
- využívat možnosti komunikace s dítětem i během dne
- dítě za své chování chválit, povzbuzovat ho do další činnosti, upozorňovat ho na nevhodné chování
- držet se reality, školku nadměrně nevychvalovat, ani nestrašit pohrůzkami typu „Počkej, až budeš ve školce!“

4.2. Spolupráce rodičů a MŠ při adaptaci

Spolupráce mateřské školy s rodiči je velice důležitá a to nejen v počátcích docházky dítěte do školky. Vzájemnou výměnou informací a zkušeností o dítěti mohou být nalezena řešení obtíží právě při začleňování dítěte do školky. Haefele, Wolf-Filsinger (1993) doporučují začít spolupracovat s rodiči již před samotným nástupem dítěte do mateřské školy, vhodná doba je v období před letními prázdninami. První kontakt s rodiči nováčků můžeme navázat prostřednictvím informativního dopisu, informativní schůzky, určené výhradně rodičům nováčků.

Průcha (2006) uvádí, že v dřívějších dobách byla role rodičů a školy rozdělena. Úlohou školy bylo vzdělávat, tj. rozvíjet především poznávací složku osobnosti dětí a do této činnosti rodiče neměli zasahovat. Rodiče měli zase děti vychovávat a k tomu škola měla zase omezené možnosti. Dle Průchy se od tohoto pojetí začalo opouštět teprve nedávno, začal se prosazovat jiný přístup, jehož základem byla právě

komunikace a kooperace. Rodiče již nejsou pasivními pozorovateli, ale se školou spolupracují a pomáhají jí.

Na počátku docházky do mateřské školy nenastupují do školky jen děti, ale také rodiče, a to hned ve dvou rolích. Jsou rodičem dítěte mateřské školy a stávají se spoluúčastníky procesu adaptace dítěte v mateřské škole. K úspěšnému zvládnutí přechodu dítěte z rodinného prostředí do prostředí mateřské školy je základním předpokladem vytvoření důvěryplného vztahu k učitelce (Niesel, Griebel, 2005).

Prvním společným setkáním rodičů se školkou je ve většině případů zápis, na který rodič s dítětem přichází. V období než dítě začne školku navštěvovat, mají rodiče možnost školku s dítětem kdykoliv navštívit. Důležité je, aby dítěti byly poskytnuty pravdivé informace o školce. Rodič by měl být přesvědčen o tom, že dítě bude svěřeno do péče učitelky, která vždy bude jednat v zájmu dítěte. K překonávání překážek spojených s přechodem dítěte je důležitá informovanost. Jedná se o jejich vyhledávání, vyhodnocování a využití ke zvládnutí nových požadavků. K běžné práci učitelek poskytování informací novým rodičům patří, je to pro ně samozřejmé. Zejména v počátečním období vstupu dítěte do mateřské školy je oboustranná informovanost týkající se jejich dítěte bezpodmínečná. Ze své zkušenosti mohou potvrdit, že je důležité si najít čas na komunikaci s rodičem, který potřebuje uklidnit, o jejich dítěti si popovídat, sdělit jim, jak se ve školce chová a jak zvládá adaptaci, eventuálně poradit, jak bezproblémový start ve školce zvládnout. Pokud rodiče této možnosti využijí, o práci ve školce se zajímají, dokážou ji uznat a jsou pro pracovníky školy oporou, stávají se součástí školy (Koťátková, 2008). Je třeba zdůraznit, že hlavním úkolem dnešní mateřské školy je doplňovat rodinnou výchovu dítěte a v úzké vazbě na ni zajišťovat jeho další předškolní vzdělávání. Proto je důležité, aby mateřská škola zaujala partnerský přístup nejen k dětem ale i k jejich rodičům. Z pohledu učitelky to znamená respektovat ho, radit se s ním, naslouchat jeho názorům, hledat optimální cestu pro vzdělávání dítěte (Svobodová, 2010). Svobodová (2010) zmiňuje, že partnerství s rodičem učitelce umožňuje lépe poznat dítě a jeho svět.

Naopak pro rodiče může být partnerství přínosem v poznání metod a způsobu vzdělávání.

Spolupráce postavená na vzájemné důvěře, toleranci a vědomí prospěch dítěte je předpokladem pro úspěšný vstup a adaptaci dítěte v mateřské škole.

4.3. Poruchy, příčiny a důsledky adaptace

Slovo „*adaptace*“ si můžeme vysvětlit jako přizpůsobení se novému prostředí a podmínkám společenského života, tj. podmínkám v kolektivu.

Adaptace dítěte na docházku do mateřské školy proběhne často bez větších potíží, ale některé děti se s novou situací potýkají obtížně. To je pak zátěží jak pro rodiče, tak pro učitelky a samozřejmě i pro dítě. Jak dlouho se bude dítě přizpůsobovat novým podmínkám, je velmi individuální. Niesel, Griebel (2005) zdůrazňuje, že zejména v adaptačním období je důležité brát ohled na individualitu dítěte a akceptovat rozdíly jednotlivých dětí. Na nové prostředí mateřské školy si hůře přivykají děti, kterým v domácím prostředí byla věnována nadměrná péče nebo mají velký vztah k matkám a rodinnému prostředí. K vážnějším potížím s adaptací může také dojít v důsledku žárlení na mladšího sourozence, se kterým je maminka na mateřské dovolené. Vystrašené dítě, které nastoupí do mateřské školy, může nabýt pocitu, že ho rodiče nemají dostatečně rádi.

Podle vzdělávacího obsahu Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání má mateřská škola respektovat přirozenou celistvost osobnosti dítěte i jeho postupné začleňování do sociálního prostředí. Jedním ze záměrů vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti sociálně - kulturní by mělo být uvedení dítěte do společnosti ostatních lidí a do pravidel soužití s nimi. Podle RVP PV by mělo dítě pozvolna dosáhnout relativní citové samostatnosti na základě činností, které mu umožní samostatné vystupování a rozhodování. Dítě se má postupně seznamovat s pravidly chování ve vztahu k druhému prostřednictvím pozitivních vzorů vztahů.

Dle Vágnerové (2005) v mateřské škole chybí dostatek „intimního subteritoria“, dítěti

osobně nic nepatří, všude mohou i ostatní, dokonce i pohyb ve školce je vymezen pravidly, které je nutné respektovat.

Nástup dítěte do mateřské školy je obdobím změn nejen pro dítě, ale také pro jeho rodiče. Nejen děti, ale právě i rodiče se potýkají s různými emocemi, pro některé jinými způsoby chování. Tyto faktory mohou rodiče vnímat jako zátěž. Představy rodičů dítěte o mateřské škole mohou narazit na představy učitelky nebo ostatních rodičů. Z toho vyplývá, že v období nástupu dítěte do mateřské školy dochází nejen k socializaci dítěte do skupiny svých vrstevníků, ale i rodičů do komunity rodičů ostatních dětí.

Mateřské školy na základě RVP PV zpracovávají adaptační programy, které obsahují možnost postupné adaptace nově příchozích dětí na prostředí mateřské školy. Tyto adaptační programy nabízí opatření k minimalizování adaptačních problémů a to ze tří stran: ze strany mateřské školy, rodičů a ze strany dětí. Tyto programy jsou většinou rozděleny na dvě časová období. Za první období se dá považovat **období před vstupem do mateřské školy** a druhé období je **fáze zahájení předškolního vzdělávání**.

Zhruba v druhé polovině školního roku mateřské školy v rámci adaptačních programů umožňují návštěvy rodičů s dětmi, které v novém školním roce nastoupí do mateřské školy (Kořátková, 2008). Každá mateřská škola volí jinou formu, realizuje např. dny otevřených dveří, individuální návštěvy a krátké pobyty rodičů s dětmi ve školce. Některé školky nabízejí např. možnost odpoledne, kdy už je ve školce méně dětí, si přijít pohrát. Rodiče i dítě tak má možnost se seznámit s prostředím, do kterého dítě v novém školním roce začne docházet. Tento přijatelný způsob adaptace by měl umožnit bezproblémový nástup dítěte do mateřské školy.

Z neznámých lidí a nezvyklých situací může nástup do školky vyvolat v některých dětech strach. Je vhodné již při prvním setkání poradit rodičům, aby ve svém okolí vyhledali dítě, které již do školky chodí. Právě toto dítě se může stát oporou „nováčkovi“ při vstupu do mateřské školy (Lažová, 2013).

Lažová (2013) považuje za důležité častější podávání informací učitelky rodičům o svých dětech, zejména u úzkostlivých maminek. Maminky se bojí nebo stydí zeptat, ale přitom je zajímá, jak si jejich dítě v mateřské škole vede. Právě skutečnost, že se mohou kdykoliv na své dítě zeptat, je uklidní. Rodiče by měli být připraveni na to, že učitelka potřebuje mít zpětnou vazbu. Učitelku zajímá, zda je dítě ve školce spokojené, co vypráví o školce, o dětech, o zážitcích.

Svou počáteční nechuť k mateřské škole děti projevují pláčem nebo jinými adaptačními problémy, které se u dětí mohou vyskytnout. Koťátková (2008) uvádí, že toto období, provázené pláčem a smutkem při loučení, zhruba u poloviny dětí trvá dva až šest týdnů. Tyto citové projevy se většinou po odchodu rodiče postupně zklidňují, avšak po několikadenní absenci nebo po víkendu se opět vracejí.

Druhou polovinu dětí dělí na část, která se přizpůsobuje bez problémů (např. předškolní děti s dostatkem sociálních zkušeností, extroverti) a na skupinu dětí, které se také adaptují bez problémů, ale po čase přestanou mít zájem chodit do mateřské školy. Nepatrnou část pak ještě tvoří děti, které se nedokážou zadaptovat ani po delší době (např. přes polovinu školního roku). Takové děti jsou uzavřené, nezapojující se do činností, mohou mít i psychosomatické příznaky (bolesti hlavy, břicha, zvracení, zvýšená teplota, špatný spánek), což může signalizovat začínající separační úzkostnou poruchu. V takovém případě je nutná konzultace nejen s učitelkou, ale i s dětským psychologem v pedagogicko - psychologické poradně.

Záleží nejen na individualitě dítěte, ale i na přístupu rodičů a mateřské školy. Zahájením docházky do mateřské školy se dítě ocitá ve skupině vrstevníků, se kterými se musí naučit žít. Klidnější přizpůsobení probíhá ve věkově smíšených třídách. Starší děti, které už školku znají, se snaží nově přichozí děti uklidňovat a zaujmout. Nejdéle a s citovými problémy se adaptují děti nejmladšího věku a to, jsou - li ve třídě homogenní, kde je nováčků většina (Koťátková, 2008).

Lažová (2013) zmiňuje skupinu dětí, které nejsou úzkostné, a přesto se straní dětí. Jedná se o děti introvertní, vyhledávající samotu, které příliš nepotřebují

společnost. Do této skupiny řadí děti hypoaktivní či děti s mentální retardací. Nesmíme však stále zapomínat, že přivykání na mateřskou školu je u každého dítěte individuální a to jak bude probíhat, závisí na jeho osobnosti.

Dítě potřebuje čas, aby zjistilo, že školka je místo zajímavé, příjemné a hlavně bezpečné.

Kořátková (2008) uvádí tři stadia reagování mladšího předškolního věku na přerušení kontaktu s rodinou:

- **stadium protestů** – dítě vytrvale pláče, dožaduje se rodičů, nekomunikuje s novým prostředím, nezapojuje se do činností
- **stadium zoufalství** – dítě je uzavřené, komunikuje jen částečně, pasivně pozoruje okolí, bez zájmu manipuluje s hračkou
- **stadium odpoutání od matky** – navazuje vztah s náhradní osobou, komunikace i chování se blíží normálu, dítě začíná spolupracovat

Doba trvání jednotlivých stádií je individuální, na základě jejich členění je možné si uvědomit, v jaké fázi adaptace se dítě nachází.

Ranní pláč

Ranní pláč je nejčastěji vyskytovaný problém adaptačního období. Souvisí to s problémem odloučení se od matky a vstupu do nového prostředí. V tomto případě je výhodou, má-li rodič zpočátku možnost s dítětem ve třídě chvíli pobýt a dítě se tak může se školkou seznamovat postupně. Většina dětí nastupuje školní docházku v září, kdy se v šatnách mateřských škol často setkáváme s tzv. „hromadným pláčem“. Rodiče by tato situace neměla vyvést z míry, měli by s ním dopředu počítat, jelikož svým klidem podporují i jistotu u dítěte. Učitelky jsou na tyto situace připravené a schopné děti zvládnout. Děti většinou pláčou jen chvíli, proto je vhodné rodičům nabídnout, aby chvíli počkali mimo hernu třídy a sami se přesvědčili, že pláč jejich dítěte nepotrvá dlouho. Maminky, které se špatně vyrovnávají s odloučením od dítěte

je potřeba ujistit, že jejich potomek přestal plakat hned po jejich odchodu a už si většinu pobytu v mateřské škole spokojeně hrál. Značnou pomoc rodičům poskytuje možnost telefonního kontaktu. Rodič potřebuje stále být ubezpečován, že je vše v pořádku.

Psychosomatické problémy

Psychosomatickými problémy se zabýval Bacus (2003) ve svém díle *Vaše dítě od jednoho do tří let*.

Mezi psychosomatické obtíže, které u dětí v adaptačním období bývají časté, patří bolesti hlavy a břicha, zvracení, průjem nebo horečka bez zjevné příčiny. Dítě těmito problémy upoutává pozornost rodičů s úmyslem vyhnout se školce. Spouštěčem těchto potíží bývá obvykle strach nebo úzkost. Při nástupu do mateřské školy dítě může prožívat separační úzkost (úzkost z odloučení od matky) a tato úzkost pak může být přetransformována právě do psychosomatických potíží.

Rodiče, ve snaze vyhnout se problémům, vyhoví svému dítěti za každou cenu. Dítě si je vědomo, že pokud začne plakat nebo se vztekat, maminka s ním zůstane doma nebo ho dá k babičce. Rodič se pak stává obětí svého dítěte, dítě s ním manipuluje. Nechuť k mateřské škole se může projevit i jinými způsoby. Svou nespokojenost mohou děti projevovat agresivním chováním, jehož důsledkem se jim pak začnou děti vyhýbat. Naopak jiné děti zaujímají lhostejný postoj, působí unaveně, jsou nečinné. Dle Bacuse (2003) příčiny adaptačních problémů můžeme hledat i na straně mateřské školy, např. neporozumění učitelky dítěti nebo nějaká nepříjemná zkušenost.

Příčiny způsobující potíže při adaptaci dětí by se daly shrnout do několika bodů:

- strach z odloučení od matky, z nového prostředí
- neschopnost přizpůsobení se kolektivu, přivykání na novou vztahovou osobu
- problém s přijmutím nové sociální role
- stydlivost
- dítě nechápe, že nemůže mít učitelku jen samo pro sebe

„První dny až týdny v mateřské škole jsou pro dítě plné zážitků a postupných kroků v poznávání dětské skupiny“ (Košťátková, 2008, str. 78).

V předchozí kapitole jsem se snažila popsat, jak reagují děti na vstup do mateřské školy. Existují kroky, jak rodičům i dětem tento vstup usnadnit. K tomu je zapotřebí znát jednotlivé etapy adaptačního procesu. Autorky Haefele, Wolf-Filsinger (1993) popisují, co se děje v prvních čtyřech týdnech v mateřské škole a jak se toto dění odráží na chování dítěte doma.

Chování dítěte ve školce:

První týden probíhá **období orientace**, bez které není sociální začlenění možné. Nováčci se nacházejí v novém, neznámém prostředí s neznámými osobami. Proto zaujímají „pozorovací stanoviště“, dění sledují zpozzdálí, neúčastní se aktivit ve školce. V prvních dnech po přijetí se děti drží zpátky, vyčkávají. Jsou obklopeny chaosem, který se snaží uspořádat. K ostatním dětem jsou zdrženlivé, soustředí se na poznávání nových pravidel, která platí ve školce. Snahou dětí, které jsou ve školce již delší dobu, je navázat s novými dětmi kontakt, ale nové děti tyto nabídky v prvních dnech nepřijímají. Podle autorek je dítě ochotné kontaktovat okolní děti ve školce až ve chvíli, kdy si je zcela jisté, zda zvládne požadavky, které jsou na ně kladeny.

Druhý týden je označován jako **období sebeprosazování – pokus o začlenění**. Nováčci jsou již seznámeny s prostorami školky a jeho děním, začínají navazovat kontakty s dětmi. Děti se snaží navazovat nové kontakty nejprve s jednotlivými dětmi ve skupině, ve které si postupně vybudují své postavení (Niesel, Griebel, 2005). Toto období je charakteristické snahou dětí o prosazení ve skupině, upoutání pozornosti na sebe, což často vyvolává hádky a konflikty, které děti vyčerpávají. Děti pak mohou být nevyrovnané, přecitlivělé a unavené.

Fázi **třetího týdne** autorky Haefele, Wolf-Filsinger (1993) označují jako **zvláštní opatření**. Nově příchozí děti jsou již orientovány jak v prostředí školy, tak v sociální roli své a svého okolí. Po předchozích náročných a zážitky plných dnech

ubývá sporů, děti se snaží navázat kontakt spíše s oblíbenými dětmi, které zahrnují různými dárky (obrázky, bonbóny) a pozornostmi. K méně oblíbeným dětem nejsou tak otevření a jejich společnost naopak nevyhledávají.

O čtvrtém týdnu lze hovořit jako o době, kdy **si většina dětí na školku zvykne**. Kromě toho, že dítě už zná prostory mateřské školky, ostatní děti i učitelky, také ví, že se musí chovat podle pravidel. V tomto čase jsou již rozděleny jejich role ve skupině, odstraněny největší nejistoty. Nováčci se v této fázi mohou začlenit mezi své vrstevníky (Haefele, Wolf-Filsinger, 1993).

Toto členění je nutné považovat pouze za orientační, můžeme ho potvrdit u dětí, které jsou zařazeny do existující skupiny. U nově vytvořené skupiny na začátku školního roku je adaptační průběh trochu jiný.

Podobně charakterizují adaptační proces autoři Nieselová, Griebel (2005). Období orientace, první dny nováčků, popisují jako samotářské, děti se drží stranou a jen sledují dění. Pozorováním bylo zjištěno, že po nástupu dítěte do školky v prvním půlroce vykazuje dítě chování, které leží pod jeho věkovou úrovní. Úrovně odpovídající věku dítě dosáhne přibližně po půl roce. Sama jsem v praxi zaznamenala, že na počátku období vstupu dítěte do mateřské školy se dítě lehce vývojově vrátí zpět, po překonání tohoto období se ve většině případů opět posune dopředu.

Druhou fází adaptace Nieselová, Griebel (2005) popisují jako snahu o začlenění. U dětí převažují tzv. paralelní hry, ve kterých si ještě děti nehrají spolu, ale vedle sebe. Celé období prvních měsíců označují Nieselová a Griebel jako přivykání.

Chování dítěte doma:

První týden - období uzavření se do sebe. V prvním týdnu dítě při vstupu do školky provází nejistota. Právě to je příčinou toho, že se děti uzavírají do sebe a straní se ostatních. Touží po klidu, odpočinku, nejsou sdílné, upouští od různých činností, kterým se dříve věnovaly. Jejich zdrženlivé chování je podobné chování dítěte ve školce v prvním týdnu. (Haefele, Wolf-Filsinger, 1993).

Obdobím nevyrovnanosti autorky Haefele, Wolf-Filsinger (1993) označují období **druhého týdne**. Dítě doma působí nevyrovnaně, je plačtivé, když rodiče např. večer chtějí odejít, pokouší se upoutat pozornost všemi prostředky. Ráno je dítě mrzuté a unavené.

Ve třetím a čtvrtém týdnu, který autorky označují jako **období vyčerpání**, pozorujeme, že se chování dítěte blíží normálu. Jelikož dítě ještě plně nezpracovalo první dva kritické týdny, můžeme pozorovat známky tělesného vyčerpání.

Pokud bychom chování dítěte v obou prostředích chtěli porovnat, můžeme vycházet z toho, že jednotlivé kroky při začleňování na sebe navazují. *„Při popisu a srovnávání jednotlivých fází vidíme, jak logická a smysluplná je dětská strategie „krok za krokem“. U většiny nováčků vede k šťastnému začlenění“* (Haefele, Wolf-Filsinger, 1993, s. 31).

Pouto mezi rodičem a dítětem svazuje vzájemná závislost. Adaptaci někdy usnadní, pokud má rodič možnost, aby na určitou domluvenou dobu setrval s dítětem ve třídě. Tento přístup může usnadnit dítěti přechod z rodinného prostředí do mateřské školy (Koťátková, 2008).

Podle Haefele, Wolf-Filsinger, (1993) další možností, která může usnadnit nově přichozím dětem vstup do mateřské školy je seznámení dítěte s mateřskou školou ještě před nástupem do školky a zprostředkování kontaktu s vrstevníky. Dítě získá zkušenosti prostřednictvím skupiny vrstevníků, naučí se např., jaká pravidla v jejich skupině platí. Dřívější návštěvou v mateřské škole se dítě seznámí nejen s kolektivem dětí, ale i dospělých. Rodina se seznamuje s uspořádáním dne, stravovacími zvyklostmi atd. Během návštěvy mateřské školy s dítětem mu matka poskytuje pocit jistoty a odstraňuje strach z nezvyklé situace. *„Účinnost těchto opatření závisí na tom, jak dlouho, jak často a jakým způsobem budou návštěvy probíhat“* (Haefele, Wolf-Filsinger, 1993, s. 35). Toto postupné seznamování s novým prostředím je podmínkou ulehčení vstupu dítěte do mateřské školy proto, aby si dítě ujasnilo rozdíly mezi prostředím rodiny a mateřské školy. Některé mateřské školy nabízejí rodičům setkání s pedagogy mateřské

školy, psychologem či pediatrem. Svou poradenskou činností se mateřské školy snaží minimalizovat obavy rodičů, doporučují vhodnou studijní literaturu, popř. zprostředkovávají konzultace s odborníkem a pokouší se navázat úzkou spolupráci s rodinou dítěte postavenou na vzájemné důvěře, toleranci a vědomí prospěchu dítěte.

Vstup do mateřské školy mohou dítěti usnadnit i rodiče. Odloučení od matky je velkou změnou, které bývá pro většinu dětí obzvlášť stresovou záležitostí. Už před nástupem do mateřské školy by mělo dítě zvládnout příležitostné odloučení od matky. Odloučení od rodičů je nutné trénovat, aby dítě bylo schopné na určitou dobu bez matky setrvat. Je to důležité z toho důvodu, že odloučení bývá bolestné i pro matku (Haefele, Wolf- Filsinger, 1993). Dítě by mělo nejprve občas strávit nějakou dobu přes den u prarodičů, tety, strýce, mělo by si na chvíli samo hrát u kamarádů, které zná z pískoviště apod. Vhodné je začít kratší dobou, kterou dítě zvládne a pak pokračovat i přes celé odpoledne, celý den a pak i se spaním v noci. Pokud dítě trpí psychosomatickými potížemi, měli by se rodiče pokusit odstranit strach dítěte. Je potřeba dítěti vše podrobně vysvětlit, ubezpečit dítě, že si pro něj zase přijdou, sdělit mu dobu, kdy ho ze školky vyzvednou a tu dodržet.

Dalším důležitým prvkem, který ovlivňuje adaptaci dítěte, je stanovení si doby a frekvence pobytu dítěte v mateřské škole vzhledem jeho potřebám a psychickému stavu. Důležitým hlediskem vycházejícím z rodinného prostředí je ochota přijmout nabízenou radu a pomoc od pedagogů mateřské školy a využít aktivit, které mateřské školy rodinám nabízí pro usnadnění adaptace dítěte. V souvislosti s minimalizací adaptačních problémů a usnadněním přechodu dítěte do nového prostředí se mateřské školy snaží připravit soubory opatření, které rodinám nabízejí, popřípadě je samy aktivně realizují.

Úspěšnost adaptace dítěte na prostředí mateřské školy a jeho další začlenění do skupiny vrstevníků jsou neodmyslitelně závislé na osobnostních a profesních kvalitách předškolního pedagoga. Jeho profesionální úroveň a lidský přístup k problémům dítěte jsou prostředkem k překonání prvotních potíží dítěte, navázání

partnerského vztahu s rodinou dítěte a získání její důvěry. Úkolem učitelky mateřské školy je především vytvářet prostředí plné pohody a klidu. K vytvoření vstřícné atmosféry by učitelka měla nabízet dostatek podnětů pro jeho rozvoj, respektovat individuální možnosti a schopnosti dítěte, posilovat jeho sebevědomí a vést dítě k navazování vztahů s vrstevníky postavené na vzájemné spolupráci a toleranci. Předpokladem profesní úspěšnosti předškolního pedagoga je jeho schopnost navázat partnerské vztahy s rodinami dětí, přesvědčit je o své odbornosti a snaha vytvářet funkční a pozitivně laděné vztahy s ohledem na prospěch dítěte.

V období adaptace dítěte spoléhá rodina na učitelku, přijímá její informace o projevech dítěte a je ochotna akceptovat její doporučení, která se týkají řešení adaptačních či jiných problémů. V tomto okamžiku velmi záleží na pedagogickém taktu a profesní úrovni pedagoga, protože způsob komunikace, obsah a množství předávaných informací rozvíjí vztah mezi vychovateli dítěte a je určující pro navození důvěry mezi nimi.

Dosažení pozitivních vztahů dítěte a jeho rodiny k mateřské škole je ovlivněno řadou důležitých podmínek, které je třeba dodržet, přehodnocovat je a přizpůsobovat novým aktuálním situacím. S tím souvisí i proces hodnocení práce mateřské školy ve smyslu evaluace vlastní práce učitelky a celého týmu pracovníků mateřské školy, ale i hodnocení výsledků a pokroků dětí. Součástí tohoto hodnocení je také hodnocení, které přichází z vnějšího prostředí, které mateřskou školu obklopuje. V tomto případě se jedná zejména o rodiče, kteří hodnotí aktivity, nabídky nebo přístupy. Doba „zvykání“ dítěte na nové prostředí je různě dlouhá, každé dítě potřebuje určitý čas, obvykle trvá šest týdnů. V tomto období si musí malý človíček vyřešit spoustu úkolů, aby mohl poprvé v životě zůstat delší dobu sám, jinde než doma a bez maminky a přitom být spokojený a cítit se bezpečně. Tyto úkoly bývají pro děti velmi obtížné a teprve po jejich zvládnutí můžeme hovořit o tom, že jsme adaptaci dítěte zvládli úspěšně.

4.4. Jak ulehčit adaptační proces

Období nástupu dítěte do MŠ je mezníkem v životě dítěte i jeho rodičů. Na toto náročné období plné rozporuplných okamžiků spojených s nejistotou a obavami je vhodné se předem připravit a tím adaptaci dítěte v mateřské škole usnadnit. Z tohoto důvodu se nabízí možnosti navštěvovat mateřská centra, kde se dítě učí pravidlům společného soužití, vnitřním pravidlům a řádu daného mateřského centra. Další možností je docházení do kolektivu dětí, společná hra a sdílení aktivit s jinými dětmi ve volném čase, navštěvovat mateřskou školu před nástupem dítěte do mateřské školy, vyprávět si o školce, nacvičovat odloučení dítěte od rodičů, zapojovat se i s dítětem společenských, kulturních a jiných akcí pořádaných pro děti. Právě tyto aktivity vybavují dítě schopnostmi a dovednostmi, které dítě uplatní v prostředí mateřské školy, což pozitivně ovlivní adaptaci dítěte a jeho následnou socializaci v mateřské škole.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

5.1. Příprava metodiky výzkumné části

Pojem *pedagogický výzkum* bychom mohli charakterizovat jako činnost, jejímž cílem je zaměřit se na klíčové problémy, které se v pedagogické vědě vyskytují. **Základní výzkum** je zaměřen na teoretické objasňování problémů. **Aplikovaný výzkum** se zaměřuje na to, aby jeho výsledky se daly využít při řešení problémů v praxi.

5.1.1. Cíl výzkumného šetření

Cílem mého výzkumného šetření je:

- zjistit, jaké problémy nastávají při vstupu dítěte do MŠ
- poskytnout doporučení rodičům, jak adaptační proces při vstupu do mateřské školy ulehčit

5.1.2. Analýza výzkumného šetření

Výzkumné šetření je zaměřeno na adaptaci dítěte při vstupu dítěte do mateřské školy. V první části výzkumu jsem se zaměřila na adaptaci dítěte v mateřské škole z pohledu rodičů. Formou dotazníku pro rodiče jsem zjišťovala, jak vnímali adaptaci svého dítěte po uplynutí dvou měsíců od počátku školní docházky dítěte do MŠ.

Druhou část šetření jsem provedla prostřednictvím dotazníku pro učitelky mateřských škol, kdy formou otevřených odpovědí jsem zjišťovala, jak nahlízejí na vstup dítěte do mateřské školy.

5.1.3. Použité metody

Pro svůj výzkum a pro dosažení cíle byly dosaženy následující metody:

- metoda dotazníková - obsahuje otázky typu:

otevřené - vyjádření k dané problematice bez omezení

uzavřené - odpověď omezena nabídkou

polootevřené – nabízí alternativní odpověď a ještě žádají vlastní vyjádření

- metoda pozorování

Struktura dotazníků vychází z cíle, který jsem si stanovila, teoretické části mé bakalářské práce a zdrojů, které uvádím v seznamu použité literatury.

5.1.4. Charakteristika výzkumného vzorku

První část vzorku kvantitativního výzkumného šetření tvořilo 105 rodičů s dětmi ve věku od 3 do 7 let z 6 mateřských škol: ZŠ a MŠ Hradec u Stoda, ZŠ a MŠ Žinkovy, MŠ Rokycany, 64. MŠ Plzeň, 91. MŠ Plzeň, 55. MŠ Plzeň. Zpět se mi vrátilo 84 vyplněných dotazníků.

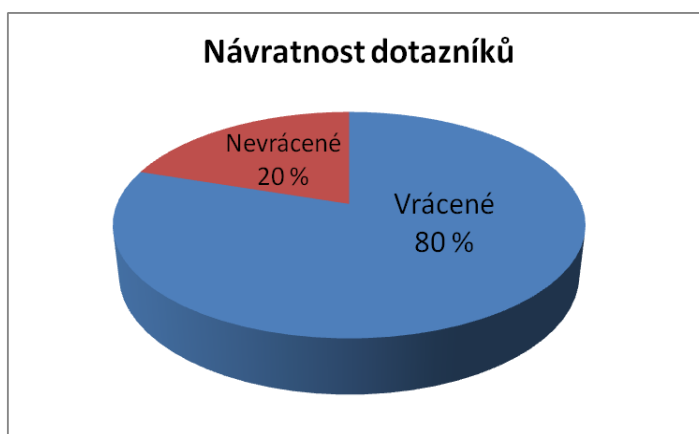
Druhou část výzkumného vzorku tvořilo 22 kolegyň z ročníku - učitelek mateřských škol. Vyplněných se mi vrátilo zpět celkem 15.

5.2. Realizace výzkumu

Rodiče dětí z mateřských škol

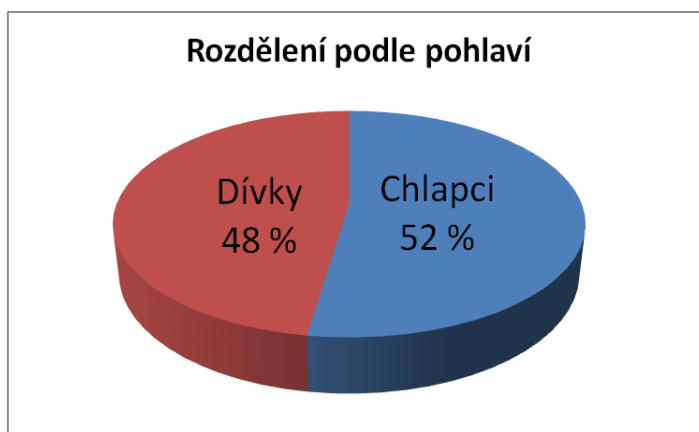
V šesti mateřských školách jsem rozdala rodičům dětí celkem 105 dotazníků, z nichž se mi vrátilo 84 vyplněných. (obr. 1)

obr. 1 - Návratnost dotazníků

5.2.1. Zpracování a vyhodnocení výzkumných dat

obr. 2 – Rozdělení podle pohlaví

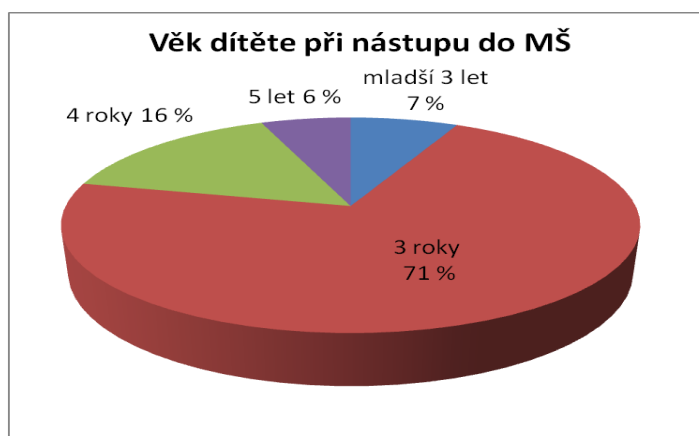

Dotazník mi vyplnilo 40 rodičů dívek a 44 rodičů chlapců. (obr. 2)

V jakém věku nastoupilo vaše dítě do mateřské školy?

Zjišťovala jsem, v jakém věku děti dotazovaných rodičů nastoupily do mateřské školy. Většina dětí nastoupila do mateřské školy ve třech letech (60 dotazovaných), v mladším věku 6 dětí, ve čtyřech letech nastoupilo 13 dětí, v pěti letech 5 dětí. (obr. 3)

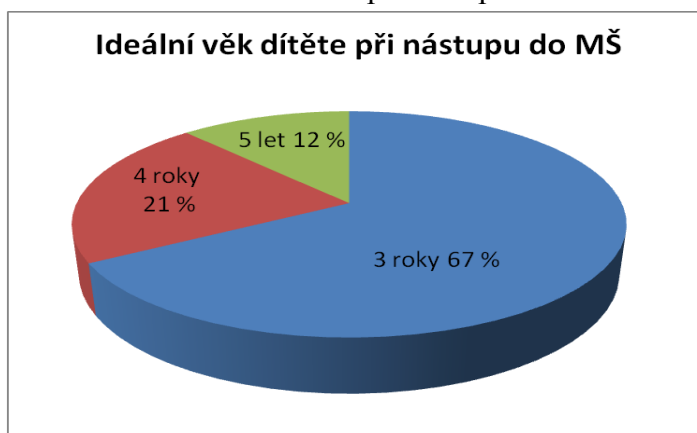
obr.3 - Věk dítěte při nástupu do MŠ

Jaký věk považujete za ideální pro vstup dítěte do mateřské školy?

Na dotaz, jaký věk je dle rodičů ideální pro vstup do mateřské školy, žádný rodič neuvedl věk mladší než 3 roky, věk 3 roky uvedla většina (56) dotazovaných, 4 roky 18 rodičů a 10 rodičů považovalo za ideální věk 5 let. (obr. 4)

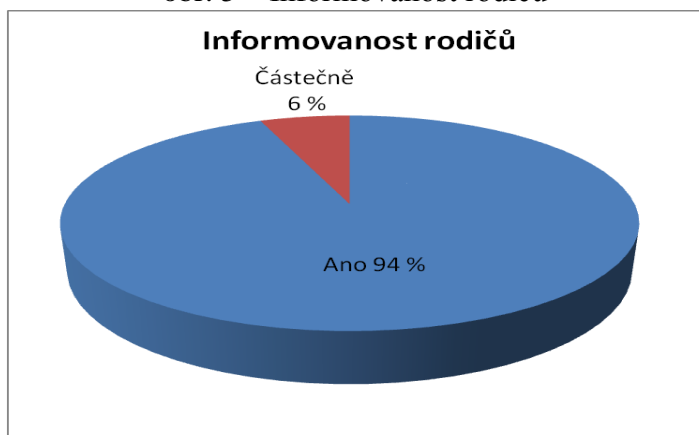
obr. 4 – Ideální věk při nástupu do MŠ

Byli jste v době nástupu dostatečně informováni o mateřské škole?

Zajímavé bylo zjištění, že většina rodičů v době nástupu dítěte do mateřské školy měla dostatek informací o mateřské škole, (79 kladných odpovědí), 5 rodičů uvádělo, že informace byly jen částečné. (obr. 5)

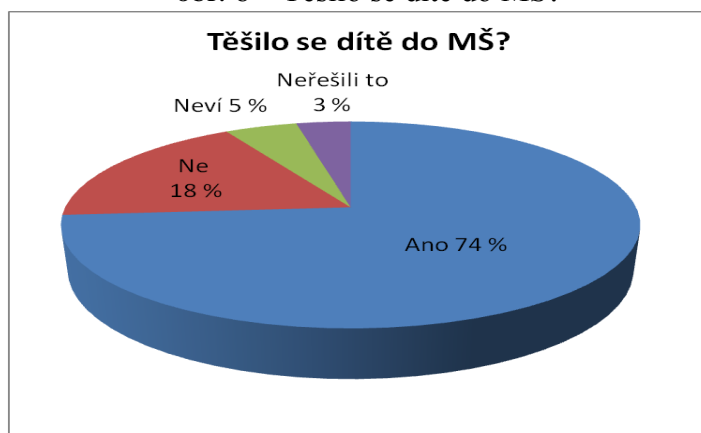
obr. 5 – Informovanost rodičů

Těšilo se vaše dítě do MŠ?

Když jsem se dotazovala, zda se dítě do mateřské školy těšilo, odpovědělo 62 kladně, 15 záporně, ve 4 případech rodiče nevěděli a ve třech případech to neřešili. (obr. 6)

obr. 6 – Těšilo se dítě do MŠ?

Připravovali jste vaše dítě nějakým způsobem na vstup do mateřské školy?

Na otázku, zda rodiče své dítě na vstup do mateřské školy nějakým způsobem připravovali, 33 rodičů odpovědělo záporně, 51 kladně, při dotazu na způsob převažovaly odpovědi např.:

- rozhovory a vyprávění o školce
- sebeobsluha (oblékání, samostatně se najíst, hygiena) (obr. 7)

obr. 7 – Připravenost dítěte

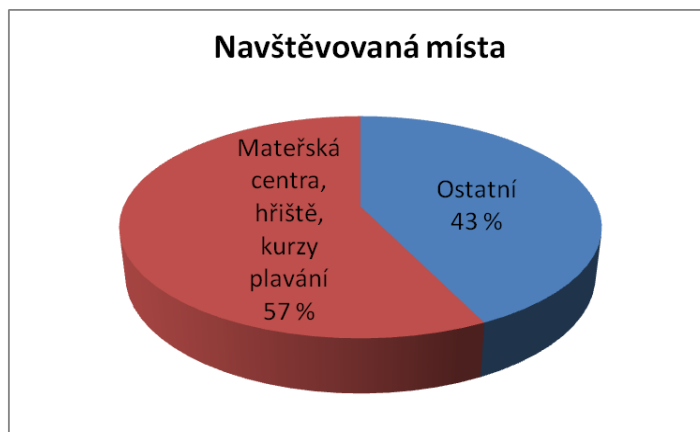

Navštěvovali jste před nástupem dítěte do mateřské školy místa, kde je možné se setkávat s ostatními dětmi?

36 dotazovaných nenavštěvovalo místa, kde je možné se setkávat s ostatními dětmi, zbývajících 48 uvádí, že navštěvovalo:

- mateřská centra (nejvíce)
- školní a dětská hřiště, pískoviště
- kurzy plavání, cvičení
- různé akce pro děti (Dětský den apod.)
- rodiny s dětmi (obr. 8)

obr. 8 – Navštěvovaná místa

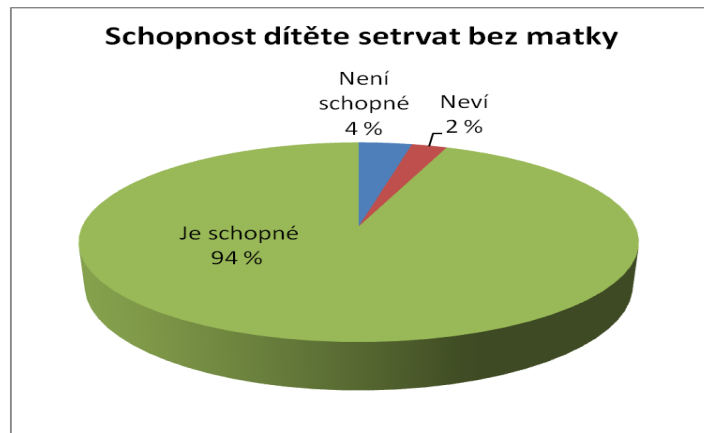
Bylo dítě schopné ještě před nástupem do mateřské školy setrvat určitou dobu bez matky?

Dle rodičů nebylo schopné jejich dítě setrvat bez matky určitou dobu ve třech případech, ve dvou případech to rodiče nezkoušeli, zbylých 79 odpovědí bylo kladných: (obr. 9)

časový rozsah:

- několik hodin (od 2 do 4) 32x
- cca 8 hodin 11x
- 1 celý den 21x
- 2 dny 12x
- několik dní, týden, jakkoliv dlouho 8x

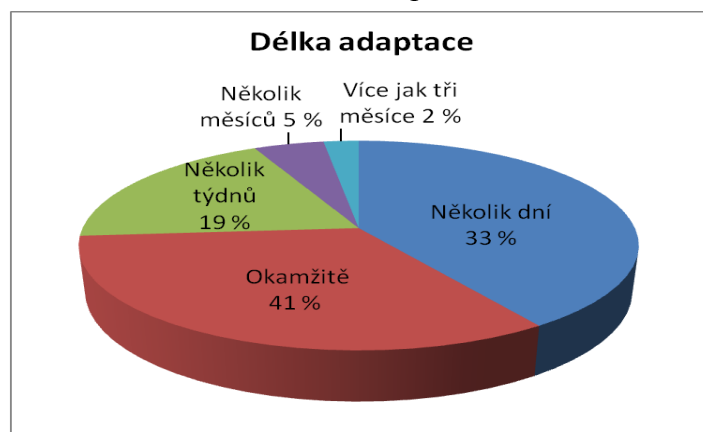
obr. 9 – Schopnost setrvat bez matky

Jak dlouho probíhala adaptace vašeho dítěte ve školce?

Délka adaptace byla různá, 34 rodičů uvedlo, že si jejich dítě zvyklo prakticky okamžitě, 28 dětí si zvykalo několik dní, 16 dětí několik týdnů. 4 rodiče uvedli, že adaptace jejich dítěte na mateřskou školu trvala několik měsíců, 2 děti se doposud nezadaptovaly (době výzkumu navštěvovaly tyto děti mateřskou školu tři měsíce). (obr. 10)

obr. 10 – Délka adaptace

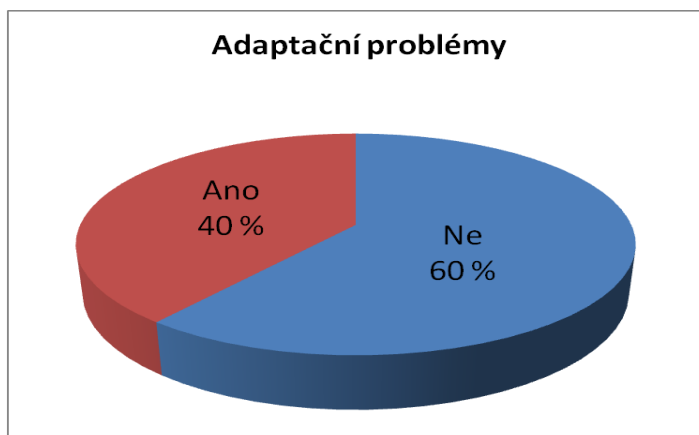

Mělo vaše dítě nějaké adaptační problémy?

Bez adaptačních problémů bylo 51 dětí, 33 dětí adaptační problémy mělo, převážně:

- pláč
- stýskání
- špatné přivyknání na odloučení od matky (obr. 11)

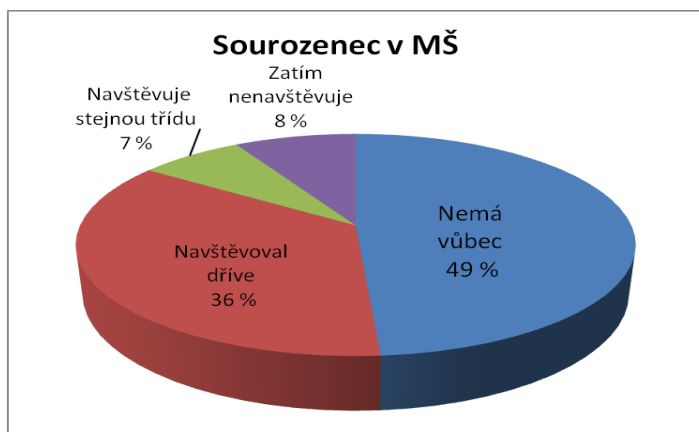
obr. 11- Adaptační problémy

Sourozenec v mateřské škole

Sourozence v mateřské škole nemělo 41 dětí, sourozence, který navštěvoval mateřskou školu již minulosti, mělo 30 dětí, sourozence, který navštěvoval stejnou třídu v 6 případech, mělo mladšího sourozence, který ale ještě školku nenavštěvoval - 7 dětí. (obr. 12)

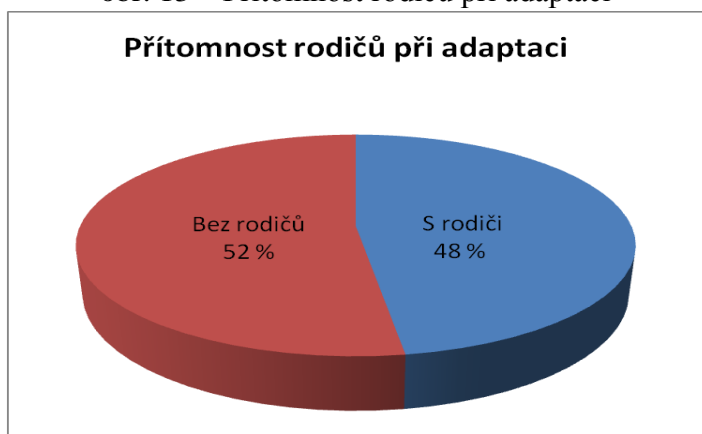
obr. 12 – Sourozenec v MŠ

Probíhala adaptace vašeho dítěte na školku za vaší přítomnosti?

Adaptace za přítomnosti rodičů probíhala u 40 dětí, bez rodičů se adaptovalo 44 dětí, důvody nepřítomnosti: zaměstnanost rodičů - 16, nebylo potřeba 16, 12 rodičů nevedlo důvod. (obr. 13)

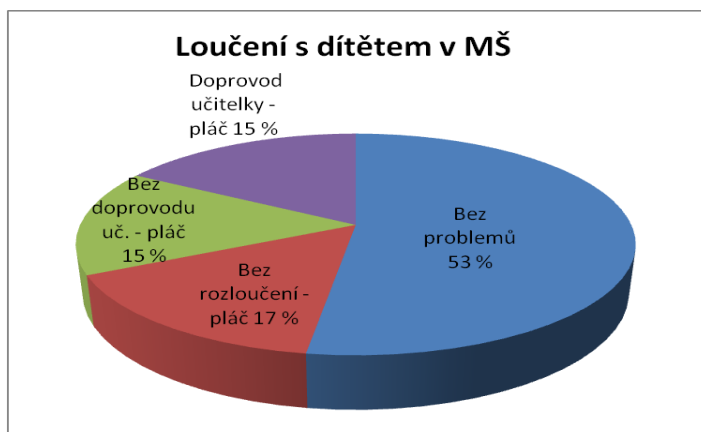
obr. 13 – Přítomnost rodičů při adaptaci

Jak probíhalo vaše loučení s dítětem ve školce?

Zjistila jsem, že 44 dětí nemělo problém s rozloučením, odešlo klidně do třídy, 13 dětí si musela odvést učitelka, ale neplakaly, v 13 případech šly děti do třídy samy, ale s pláčem a 14 rodičů uvádí, že bylo nutné jít s dítětem do třídy a odejít bez rozloučení, i když dítě plakalo. (obr. 14)

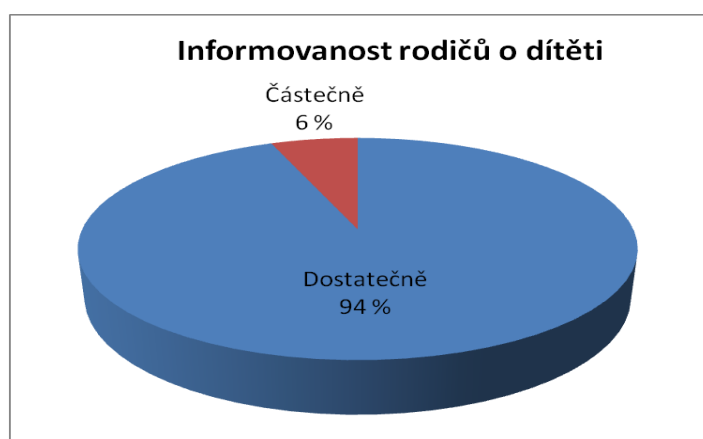
obr. 14 – Loučení s dítětem

Dostávali jste dostatek informací o svém dítěti?

Při zjišťování, zda byli rodiče dostatečně informováni o svém dítěti (jak se chová, zda pláče apod.) bylo vyhodnoceno téměř jednoznačně 79 kladných odpovědí, pouze 5 rodičů uvádí, že buď nebyli dostatečně informováni, nebo byli informováni až na základě svého dotazu. (obr. 15)

obr. 15 – Informovanost rodičů o dítěti

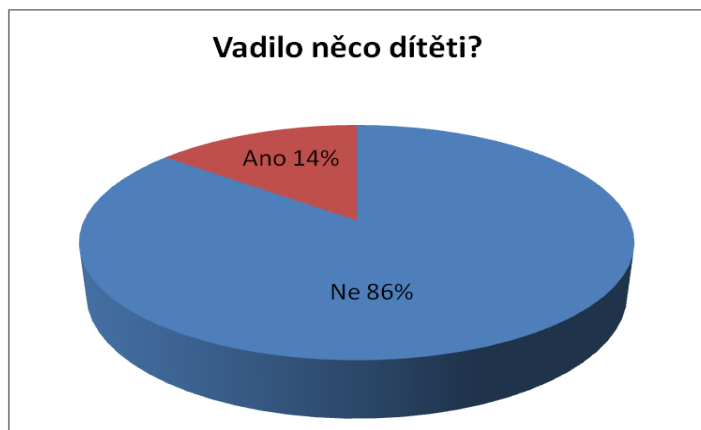

Vyskytlo se něco, co by vašemu dítěti v mateřské škole konkrétně vadilo?

Na dotaz, zda vadilo něco dítěti v mateřské škole, odpovědělo 72 rodičů, že neví o ničem, co by jejich dítěti vadilo. 12 rodičů uvádí, že dítěti něco vadilo, např.:

- odloučení od matky
- spaní v mateřské škole
- množství neznámých lidí
- cizí prostředí (obr. 16)

obr. 16 – Vadilo něco dítěti?

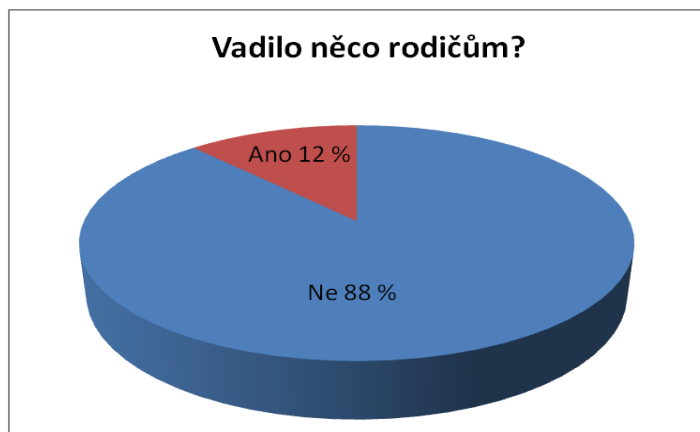

Vyskytlo se něco, co by konkrétně v mateřské škole vadilo vám?

Podobně tomu bylo se spokojeností rodičů s mateřskou školou. Konkrétně 74 rodičům nic v době adaptace jejich dítěte na mateřskou školu nevadilo, pouze 10 rodičů uvedlo, že jim vadilo např.:

- nutnost setrvat na lehátku v době odpočinku
- provozní doba mateřské školy (obr. 17)

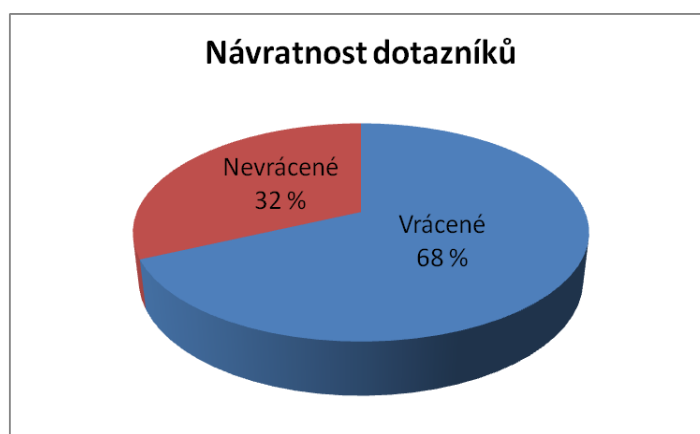
obr. 17 – Vadilo něco rodičům?

Učitelky z mateřských škol

Mezi mé kolegyně z ročníku - učitelky z mateřských škol jsem rozdala 22 dotazníků, z nichž se mi jich vyplněných zpět vrátilo 15. (obr. 18)

obr. 18 – Návratnost dotazníků

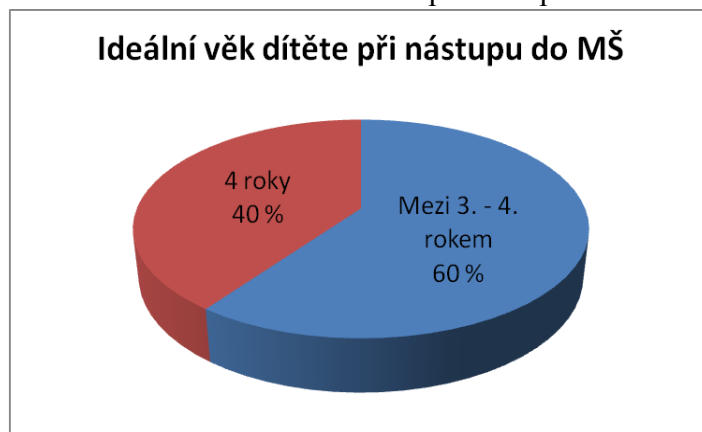

První otázkou jsem od učitelek zjišťovala, jaký je podle nich ideální věk dítěte pro nástup do mateřské školy a proč.

9 učitelek uvedlo, že ideální věk je mezi třetím a čtvrtým rokem a pro 6 učitelek je ideální věk 4 let. Věk mladší 3 let nebo starší 4 let nevedla v dotazníku žádná učitelka. (obr. 19)

Zatímco názory na ideální věk se mírně lišily, na otázku proč je právě tento věk ideální, odpovídaly učitelky stejně. Všechny byly přesvědčené, že právě v jimi označeném věku je teprve dítě schopné se odloučit od matky a zapojit se do kolektivu dalších dětí. Většina učitelek také v odpovědích zmínila, že je to u každého dítěte individuální.

obr. 19 – Ideální věk dítěte při nástupu do MŠ

Druhou otázkou jsem zjišťovala názor učitelek, jak by mohli rodiče svému dítěti při nástupu do mateřské školy ulehčit adaptaci. Odpovědi byly téměř shodné:

- přivykat dítě, aby bylo schopné setrvat určitou dobu bez matky
- navštěvovat mateřská centra, dětská hřiště
- stýkat se s vrstevníky
- školce hovořit pozitivně a s nadšením

Nejvíce mne zajímaly odpovědi na třetí otázku: „Jaké schopnosti a dovednosti by měly být pro dítě nastupující do mateřské školy nezbytné?“

Dle odpovědí učitelek za nejdůležitější považují:

- schopnost odloučit se od matky
- zvládat základní hygienické návyky (používání WC, mytí rukou)
- zvládat sebeobsluhu
- samostatnost při jídle
- schopnost komunikace
- umět si poznat své věci

6. PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU, JEJICH SHRNUÍ

6.1. Shrnutí výsledků výzkumu

V první části mého šetření jsem dotazníkovou formou zjišťovala, jak rodiče vnímali adaptaci svého dítěte po uplynutí dvou měsíců od počátku školní docházky dítěte v mateřské škole.

Výsledkem šetření bylo zjištěno, že většina dětí do mateřské školy vstupuje ve třech letech (71 %) a podobné množství rodičů také tento věk považuje za ideální pro vstup do mateřské školy (67 %).

Příjemné je zjištění, že převážná část rodičů (94 %) se cítí v době nástupu jejich dítěte dostatečně informována o mateřské škole.

Z celkového počtu dotazovaných se téměř tři čtvrtiny dětí do mateřské školy těšily. Dle odpovědí rodičů (60 %) byly děti na mateřskou školu připravovány a to kromě rozhovorů o školce i tím, že s dětmi navštěvovali mateřská centra, školní a dětská hřiště, kurzy plavání, cvičení a různé akce pro děti.

Setrvat určitou dobu bez matky bylo před nástupem do mateřské školy schopné 94 % dětí. Délka adaptace byla u dětí různá, přesto nejvíce dětí (41 %) se adaptovalo okamžitě, několik dnů 33 % dětí, několik týdnů 19 % dětí. Několik měsíců a déle si přivykalo celkem 7 % dětí. S tímto souvisí i adaptační problémy, které děti v době přivykání měly (40 %), jednalo se převážně o špatné přivykání na odloučení od matky, pláč a stýskání. Zbylých 60 % adaptační problémy nemělo.

Poměr přítomnosti rodičů při adaptaci byl téměř vyrovnaný – 52 % dětí se adaptovalo bez rodičů, 48 % s rodiči. Tomuto tvrzení odpovídá i skutečnost, že u 53 % dětí probíhalo loučení bez problémů.

Informovanost o dítěti (jak se chová, zda pláče) hodnotí kladně 94 % rodičů. Potěšující je také zjištění, že většina dětí (86 %) a také většina rodičů (88 %) nemělo k mateřské škole žádné výhrady.

Při porovnávání názorů rodičů a učitelek mateřských škol na ideální věk dítěte pro nástup do mateřské školy jsem zjistila, že obě strany uvádějí jako ideální věk mezi 3. a 4. rokem.

V případě odpovědí učitelek na možnost ulehčení adaptace dítěte na mateřskou školu byly odpovědi téměř shodné s názory rodičů. Jednalo se ve většině o tvrzení, že adaptaci je možné ulehčit postupným přivykáním dítěte na odloučení od matky, navštěvováním dětských kolektivů, pozitivními rozhovory s dětmi o školce, děti nestresovat, nestrašit je školkou, nespěchat na ně, možnost pobýt s dítětem v mateřské škole v době adaptace.

Otázkou nezbytných schopností a dovedností při nástupu dítěte do mateřské školy jsem se zabývala pouze z pohledu učitelek. V porovnání s mým názorem dochází ke shodě a to v tom smyslu, že nejdůležitější je schopnost odloučení od matky, zvládnutí základních hygienických návyků, sebeobsluhy, komunikace.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo dotazníkovou metodou zjistit možná úskalí adaptačního procesu dětí vstupujících do mateřské školy. Mezi nejčastější problémy způsobující potíže při adaptaci patří strach z odloučení od matky, strach z nového prostředí, neschopnost přivykání na novou vztahovou osobu, neschopnost přizpůsobit se novému kolektivu, problém s přijmutím nové sociální role, nedostatečná informovanost rodičů o mateřské škole, úzkost rodičů v souvislosti se zvládnutím dítěte adaptace na školku.

K odstranění těchto problémů je důležitým předpokladem úspěšného zvládnutí adaptace spolupráce rodiny dítěte a mateřské školy, navázání partnerských vztahů s rodinou dětí, s ohledem na prospěch dítěte. S tímto souvisí i komunikace, obsah a množství předávaných informací, jež tyto pozitivně laděné vztahy rozvíjí, zároveň navozují důvěru mezi nimi. Rodina může mnohé ovlivnit ještě před nástupem dítěte, především výběrem mateřské školy, která bude vyhovovat potřebám jejich dítěte. V dnešní době je možné vybírat z různých typů mateřských škol, proto bych rodičům doporučila, aby se tímto výběrem počali zabývat daleko dříve, než těsně před nástupem dítěte do mateřské školy, a svůj výběr pečlivě zvážili.

Adaptaci mohou rodiče dítěti usnadnit např. tím, že budou již před nástupem dítěte do mateřské školy postupně trénovat příležitostné odloučení od matky, aby dítě bylo schopné na určitou dobu bez matky setrvat. Vhodné je dítě na školku připravovat např. návštěvami mateřských center, docházením do kolektivu dětí, společnými hrami a sdílením aktivit se svými vrstevníky, účastí na společenských, kulturních a jiných akcích pro děti. Důležitou roli také mají návštěvy školy ještě před nástupem dítěte do mateřské školy. Právě tyto aktivity pozitivně ovlivňují adaptaci dítěte, která je důležitá pro jeho následnou socializaci.

Samotný proces adaptace dítěte na mateřskou školu závisí na individualitě dítěte. Adaptaci dítěte ve značné míře ovlivňují pocity rodičů, které dítě vnímá. Proto při adaptaci může hodně pomoci právě klidný a vyrovnaný přístup rodičů, kteří by měli být přesvědčeni, že mateřská škola je pro jejich dítě v dané situaci tím nejlepším řešením.

Pro úspěšný start dítěte do mateřské školy má významnou úlohu přístup nejen rodiny, ale i mateřské školy, konkrétně je ze strany mateřské školy zapotřebí profesionalita a empatické chování učitelek. Je nutné počítat i s adaptačními problémy, které mohou u jednotlivých dětí v průběhu adaptace nastat. Ranní pláč, který bývá nejvíce obávaným problémem, však stresuje více rodiče než děti samotné, které chvilku po odchodu rodičů plakat přestanou a svou pozornost věnují dění v mateřské škole.

Úspěšnost adaptace závisí především na přístupu rodiny a mateřské školy a jejich schopnosti vzájemné komunikace. Učitelky by se neměly soustředit pouze na výkon a vzdělávání, jejich hlavním cílem by měl být dostatek času. Dostatek času na to si pohrát, popovídat si, užít si to. Čas na to nechat děti být dětmi, jelikož v mateřské škole si děti mají naplno užívat své dětství.

RESUMÉ

V mé bakalářské práci jsem se zabývala adaptací dítěte při nástupu do mateřské školy. V teoretické části jsem popisovala vývoj dítěte od narození do šesti let a možnosti výchovy dítěte předškolního věku. V této části jsem se zaměřila na výchovu rodinnou, kdy rodina jako primární sociální skupina hraje klíčovou roli při výchově dítěte. Na rodinnou výchovu pak navazuje sekundární socializace ve společenských institucích – v mateřských školách. V části procesu adaptace dětí na prostředí mateřské školy jsem se zaměřila na důležitost spolupráce rodičů a mateřské školy a připravenost dítěte na vstup do mateřské školy. V závěru teoretické části jsem uvedla poruchy, příčiny a důsledky adaptace.

V praktické části jsem se zabývala výzkumem problematiky adaptace dětí vstupujících do mateřské školy, na jehož základě hledám možnosti, jak adaptační proces ulehčit.

SUMMARY

In my bachelor thesis I was dealing with the adaptation of child while the onset the kindergarten.

In the theoretical part of this bachelor thesis I described the development of child from birth to the age of six and I described the possibilities of the preschool age child education. In this part I focused on family upbringing when the family as the primary social group plays a crucial role in the upbringing of the child. The family upbringing is then followed by secondary socialization in the societal institutions – by the kindergarten. In the process of adaptation of children to the kindergarten environment I focused on the importance of cooperation between parents and kindergarten and I focused on preparedness of the child to enter the kindergarten. At the end of the theoretical part of my bachelor thesis I mentioned the disorders, causes and consequences of the adaptation.

In the practical part of my bachelor thesis I was dealing with research under which I am seeking ways how adaptation process make easier.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

Typy výchovy předškolních dětí [online]. 2014/8. Dostupné z:

<http://www.jdemedoskoly.cz/Clanek/2930/typy-vychovy-predskolnich-deti>

BACUS-LINDROTH, Anne. *Vaše dítě ve věku od 1 do 3 let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 172 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8743-4.

BIDDULPH, Steve. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. Vyd. 1. Překlad Eliška Neckařová. Praha: Portál, 1999, 133 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8334-X.

FULGHUM, Robert. *Všechno, co opravdu potřebuju znát, jsem se naučil v mateřské školce: (neobyčejné přemýšlení o obyčejných věcech)*. Praha: Knižní klub, 1996, 142 s. ISBN 80-717-6404-3.

HAEFELE, Bettina, Maria WOLF-FILSINGER a ŠMELOVÁ. *Každý začátek v mateřské škole je těžký: pomoc pro rodiče a vychovatele*. 1. vyd. Překlad Dana Lisá. Praha: Portál, 2004, 228 s. Pedagogická praxe, 4. ISBN 80-852-8257-7.

HAVLÍNOVÁ, Miluše. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole: rozšířený a aktualizovaný modelový program (dokument a metodika)*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 220 s. ISBN 80-717-8383-8.

HAVLÍNOVÁ, Miluše. *Zdravá mateřská škola*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 141 s. ISBN 80-717-8048-0.

HELUS, Zdeněk, Wilfried GRIEBEL a ŠMELOVÁ. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Vyd. 1. Překlad Dana Lisá. Praha: Portál, 2004, 100 s. Rádci pro rodiče a vychovatele, 4. ISBN 80-717-8888-0.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Informatorium školy mateřské*. Vyd. v nakl. Academia 2. Praha: Academia, 2007, 132 s. Europa (Academia), sv. 5. ISBN 978-802-0014-511.

KOPŘIVA, Pavel. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Bystřice pod Hostýnem: Spirála, 2008, 286 s. ISBN 978-809-0403-000.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 193 s. *Výchova dětí od 3 do 8 let*. ISBN 978-802-4715-681.

LAŽOVÁ, Ladislava. *Mateřská škola komunikuje s rodiči: výměna informací, řešení problémů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 130 s. ISBN 978-80-262-0378-0.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V.: *Člověk, prostředí, výchova*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

MATĚJČEK, Z., *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 184. ISBN 80-247-0870-1.

NIESEL, Renate, Wilfried GRIEBEL a ŠMELOVÁ. *Poprvé v mateřské škole: teorie a praxe I*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 100 s. *Rádcí pro rodiče a vychovatele*, 4. ISBN 80-717-8989-5.

PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy*. 2., upravené vyd. Praha: Portál, 1996, 106 p. ISBN 80-717-8072-3.

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 271 s. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 80-717-8944-5.

RÖHNER, Roel a Hans WENKE. *Daltonské vyučování: stále živá inspirace*. 1. vyd. Brno: Paido, 2003, 156 s. ISBN 80-731-5041-7.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, 48 s. ISBN 80-870-0000-5.

SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 166 s. ISBN 978-807-3677-749.

ŠMELOVÁ, Eva a ŠMELOVÁ. *Mateřská škola: teorie a praxe I*. 1. vyd. Olomouc: Portál, 2006, 271 s. Pedagogika (Grada). ISBN 80-244-0945-3.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona a ŠMELOVÁ. *Dítě v předškolním období: teorie a praxe I*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004, 71 s. Žijeme s dětmi. ISBN 80-204-1187-9.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona a ŠMELOVÁ. *Průvodce dětským světem: teorie a praxe I*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 187 s. Žijeme s dětmi, sv. 13. ISBN 978-802-4719-078.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona a ŠMELOVÁ. *Vývojová psychologie I: teorie a praxe I*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 187 s. Pro rodiče, sv. 13. ISBN 80-246-0956-0.

ŠPÁNIK, Miroslav. *Sociálna determinácia výchovy v rodině a v škole*. Bratislava: Pedagogická fakulta UK, 1994. ISBN 80-966994-3-1.

ŠULOVÁ, Lenka a ŠMELOVÁ. *Raný psychický vývoj dítěte: teorie a praxe I*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004, 247 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, sv. 13. ISBN 80-246-0877 4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-0

SEZNAM PŘÍLOH

Dotazníky k bakalářské práci

Dotazník č. 1 – pro rodiče

Dotazník č. 2 – pro učitelky mateřských škol

Příloha č. 1

Dobrý den,

jmenuji se Květoslava Martínková, jsem vedoucí učitelkou v Mateřské škole v Hradci u Stoda a současně studentkou 3. ročníku Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni, obor učitelství pro mateřské školy.

Chtěla bych Vás požádat o vaši pomoc - vyplnění dotazníku, kterým mi poskytnete materiál potřebný k vypracování mé bakalářské práce na téma Adaptace dítěte při přechodu z rodinného prostředí do mateřské školy.

Děkuji Vám předem za vaši ochotu a spolupráci.

DOTAZNÍK č. 1

1. Jakého pohlaví je vaše dítě?

- a) chlapec
- b) dívka

2. V jakém věku nastoupilo vaše dítě do mateřské školy?

- a) mladší než 3 roky
- b) ve třech letech
- c) ve čtyřech letech
- d) v pěti letech

3. Jaký věk považujete za ideální pro vstup dítěte do mateřské školy?

- a) mladší než 3 roky
- b) tři roky
- c) čtyři roky
- d) pět let

4. Byli jste v době nástupu dostatečně informováni o mateřské škole?

- a) ano
- b) ne

5. Těšilo se vaše dítě do MŠ?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím
- d) neřešili jsme to

6. Přípravovali jste vaše dítě nějakým způsobem na vstup do mateřské školy?

- a) ano (uveďte způsob)
- b) ne

7. Navštěvovali jste před nástupem dítěte do mateřské školy místa, kde je možné se setkávat s ostatními dětmi

- a) ano (uved'te jaká – např. mateřská centra, školní zahrada apod.)
.....
- b) ne

8. Bylo dítě schopné ještě před nástupem do mateřské školy setrvat určitou dobu bez matky?

- a) ano (uved'te délku)
- b) ne
- c) nezkoušeli jsme to

9. Jak dlouho probíhala adaptace vašeho dítěte ve školce?

- a) adaptovalo se téměř okamžitě
- b) adaptovalo se několik dnů
- c) adaptovalo se několik týdnů
- d) adaptovalo se několik měsíců
- e) adaptovalo se déle (uved'te dobu).....

10. Mělo vaše dítě nějaké adaptační problémy?

- a) ano (uved'te jaké).....
.....
- b) ne

11. Dítě v době nástupu do školky

- a) nemělo sourozence
- b) mělo sourozence, mateřskou školu navštěvoval již v minulosti
- c) mělo sourozence, který navštěvoval stejnou třídu v mateřské škole
- d) mělo mladšího sourozence, který ještě nenavštěvoval mateřskou školu

12. Probíhala adaptace vašeho dítěte na školku za vaší přítomnosti?

- a) ano
- b) ne (uved'te proč).....

13. Jak probíhalo vaše loučení s dítětem ve školce?

- a) dítě bez problémů po rozloučení odešlo do třídy
- b) dítě loučení prodlužovalo, do třídy si musela dítě odvést učitelka, ale neplakalo
- c) dítě plakalo, ale šlo do třídy samo
- d) dítě plakalo, bylo nutné jít s ním do třídy a odejít bez rozloučení

14. Dostávali jste dostatek informací o svém dítěti (zda pláče, jak se chová)

- a) ano
- b) ne

15. Vyskytlo se něco, co by vašemu dítěti v mateřské škole konkrétně vadilo?

- a) nevím o ničem
- b) ano (popište co).....

16. Vyskytlo se něco, co by konkrétně v mateřské škole vadilo vám?

- a) ne
- b) ano (popište co).....

Příloha č. 2

Dobrý den,

jmenuji se Květoslava Martínková, jsem vedoucí učitelkou v Mateřské škole v Hradci u Stoda a současně studentkou 3. ročníku Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni, obor učitelství pro mateřské školy.

Chtěla bych Vás požádat o vaši pomoc - vyplnění dotazníku, kterým mi poskytnete materiál potřebný k vypracování mé bakalářské práce na téma Adaptace dítěte při přechodu z rodinného prostředí do mateřské školy.

Děkuji Vám předem za vaši ochotu a spolupráci.

Byla využita dotazníková metoda s typem otevřených otázek, prosím o vlastní vyjádření.

DOTAZNÍK č. 2

1. Jaký je dle vašeho mínění ideální věk dítěte pro vstup do MŠ a proč?

2. Jak by mohli rodiče svému dítěti při nástupu do MŠ ulehčit adaptaci?

3. Které schopnosti a dovednosti jsou, dle vašeho názoru, pro dítě nastupující do MŠ nezbytné?